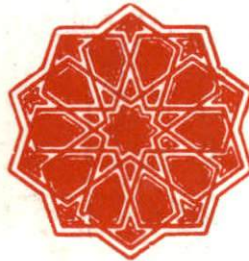

ANKARA ÜNİVERSİTESİ

İLÂHİYAT FAKÜLTESİ DERGİSİ

ANKARA ÜNİVERSİTESİ İLÂHİYAT FAKÜLTESİ
TARAFINDAN YILDA BİR ÇIKARILIR

CİLT : XXXVII

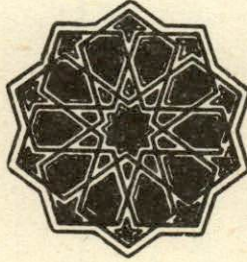

ANKARA ÜNİVERSİTESİ

İLÂHİYAT FAKÜLTESİ DERGİSİ

ANKARA ÜNİVERSİTESİ İLÂHİYAT FAKÜLTESİ
TARAFINDAN YILDA BİR ÇIKARILIR

CİLT : XXXVII

*Bu Dergide Yayınlanan makalelerin her türlü sorumluluğu yazarlarına
aittir.*

ISSN 1301-0522

ANKARA ÜNİVERSİTESİ BASIMEVİ - 1997

İÇİNDEKİLER

Sayfa

Prof. Dr. Hüseyin ATAY <i>Nefis</i>	1
Prof. Dr. Beyza BİLGİN <i>Hollanda Yüksek İslam Okulu</i>	59
Prof. Dr. Beyza BİLGİN <i>Debatte Über Islamische Pädagogik In Den 20. Jahrhundert</i>	67
Prof. Dr. Beyza BİLGİN <i>Müslümanların İslami Eğitiminde Gerekli Değişmeler</i>	73
Prof. Dr. Beyza BİLGİN <i>Notwendige Veränderungen Der Islamischen Erziehung In West-Europa Und In Den Islamischen Landern</i>	79
Prof. Dr. Sabri HİZMETLİ <i>Değişim ve İslam</i>	87
Prof. J. DANIELOU (Çev. Prof. Dr. Abdurrahman KÜÇÜK) <i>Kilisede Misyoner Düşüncesi</i>	101
Prof. Dr. Nesimi YAZICI <i>Karesi Gazetesi Penceresinden Balıkesir'de Dini Hayat Üzerine Bazı Gözlemler (1916-1917)</i>	105
Prof. Dr. Hamid ALGAR (Çev. Doç. Dr. Ethem CEBECİOĞLU) <i>Volga-Ural Bölgesinin Son Büyük Nakşibendî Şeyhi=Şeyh Zeynullah Rasulev</i>	131
Doç. Dr. Mustafa ERDEM <i>İlahi Dinlerin Kutsal Kitaplarında Helal ve Haram Anlayışı Üzerine Bir Araştırma</i>	151
Doç. Dr. İrfan AYZAN <i>Emeviler Döneminde Mevali ve Zımmilerin İdaredeki Rolü</i>	175
Doç. Dr. İsmail Hakkı ÜNAL <i>Haneî Usulcülere Göre Hz. Peygamberin Fiilleri</i>	191
Doç. Dr. İbrahim SARIÇAM <i>Küme't b. Zeyd el-Esedî ve Hâşimiyât'ı II</i>	201
Doç. Dr. İdris ŞENGÜL <i>Kur'an Üzerine</i>	233

Prof. Dr. Muhammed Abdullah DRAZ (Çev. Doç. Dr. Ahmet Nedim SERİNSU)	
<i>"Kur'ân-ı Kerim'in Nüzul Sırasına Göre Tertib Edilmesi Teklifi"ne Edebi Eleştiri</i>	245
Yrd. Doç. Dr. Ruhi KALENDER	
<i>Musiki ve İnsan</i>	263
Dr. Niyazi AKYÜZ	
<i>Dinin Nesnelleşmesi</i>	273
Michael COOK (Çev. Dr. Sönmez KUTLU)	
<i>İslam'da Aktivism ve Quietizm: İlk Mürcienin Durumu</i>	305
Dr. Sönmez KUTLU	
<i>İlk Mürciî Metinler ve Kitâbü'l-İrca</i>	317
Dr. Baki ADAM	
<i>Yahudiliğin Hıristiyanlığa ve İslam'a Bakışı</i>	333
Dr. Öznur ÖZDOĞAN	
<i>Kendini Gerçekleştirme Açısından İnsan-Din İlişkisi</i>	359
Dr. Gülay CEZAYİRLİ	
<i>Dinî Grup ve Toplumsal Grup</i>	365
Dr. Bayram AKDOĞAN	
<i>Çağdaş Musikînaslardan Tunus'lu Büyük Bestekâr ve Müzisyen Dr. Salih el-Mehdî'nin Hayatı, Eserleri ve Musiki Anlayışı</i>	377
Dr. Mustafa AŞKAR	
<i>Osmanlı Devletinde Alim-Mutasavvıf Protipi Olarak; Şeyhülislam Molla Fenarî ve Tasavvuf Anlayışı</i>	385
Dr. Mustafa AŞKAR	
<i>Ebu Abdurrahman Sülemî'nin Zikru'n-Misveti'l-Müteabbidâti's-Sufiyyât Adlı Eseri ve Tasavvuf Tarihinde Kadın Sufilerin Yeri</i>	403
Dr. Recai DOĞAN	
<i>Osmanlı Eğitim Kurumları ve Eğitimde İlk Yenileşme Hareketlerinin Batılılaşma Açısından Tahlili</i>	407
Ar. Gör. Bilal KEMİKLİ	
<i>Türk Tasavvuf Edebiyatında Risale-i Devran ve Semâ Türü ve Gaybî'nin Devran ve Semâ'a İlişkin Görüşleri</i>	443
Dr. Seyfettin ERŞAHİN	
<i>İslam Tarihçiliği Üzerine (Kitap Tanıtımı)</i>	461

KÜMEYT B. ZEYD EL-ESEDÎ VE HÂŞİMİYYÂT'I

-II-

(Hâşimiyyât'ın İslam Tarihi Açısından Değerlendirilmesi)

Doç. Dr. İbrahim SARIÇAM

Bilindiği üzere siyâsî şiirler ve dîvanlar, İslam tarihinin ve bilhassa kabile ve fırka mücadelelerinin en başta gelen kaynakları arasında yer alırlar. Emevîler dönemi Benî Hâşim taraftarı şairlerinden olan ve bu dönemin bazı siyâsî olaylarında aktif rol oynayan, şiirleriyle Benî Hâşim'i savunup Benî Ümeyye'ye hücum eden Kümeyt b. Zeyd el-Esedî'nin "Hâşimiyyât" adlı dîvanı da dönemin siyâsî olaylarına, kültürüne ve tartışma konularına ışık tutması açısından önemli bir kaynaktır. Kümeyt b. Zeyd el-Esedî'nin hayatını ve siyâsî olaylardaki yerini ele aldığımız yazımız Fakültemiz dergisinin XXXVI. cildinde yayımlandığından, burada o konuya tekrar dönmeyeceğiz. Bu yazımızda Hâşimiyyât'ı tahlil edeceğiz. Önce Hâşimiyyât'ın konusunu ve muhtevasını ortaya koyduktan sonra, inşad tarihi, inşadını hazırlayan sebepler ve Kümeyt'in tartışma metodu üzerinde duracağız. Daha sonra Kümeyt'in Hâşimiyyât'da üzerinde durduğu temel konuları inceleyeceğiz. Bu konuların en önemlileri arasında Benî Hâşim'i övmesi, Benî Ümeyye'yi kötölemesi, bu hanedana karşı isyan fikrini işlemesi, Benî Ümeyye ile Benî Hâşim'i mukayese etmesi yer almaktadır. Kümeyt'in hilafetle ilgili görüşleri dikkati çektiği için daha sonra bu görüşler üzerinde duracağız.

A-Hâşimiyyât'ın Konusu ve Muhtevası

Hâşimiyyât'ın konusu, dîvan'ın bütünü dikkate alındığı zaman, Benî Hâşim'in hilafetteki hakkını, şaire göre, bu hakkı onların elinden almış olan Benî Ümeyye'ye karşı savunmaktır. Bunu biraz daha genişleterek üç kısma ayırmak mümkündür. 1- Benî Hâşim'i övmesi ve faziletlerini zikretmesi 2- Benî Ümeyye'nin zemmi. 3- Hâşimî-Emevî mukayesesi. Şu kadar var ki Kümeyt, medih kasidesi yazmak gayesiyle Benî Hâşim'i övmediği gibi, Benî Ümeyye'yi de hecâ kasidesi yazmak için kötölemez. Onun asıl hedefi Beni Ümeyye'nin hilafete layık olmadığını, haksız olarak bu makamı işgal ettiğini ispat etmek ve onların yerine Hâşimîlerden birisinin iktidara gelmesi gerektiğini savunmaktır.

Hâşimiyyât'ın tahliline geçmeden önce, dîvanın bütününe genel bir bakış sağlamak amacıyla muhtevâsının ortaya konulması gerektiğine inanıyoruz. Her kasidenin ihtiva ettiği hususlara tafsilata girmeden genel hatlarıyla işaret edeceğiz.

Hâşimiyyât, birincisi 103, ikincisi 140, üçüncüsü 133 ve dördüncüsü 111 beyitten meydana gelen 4 uzun kaside; birisi 33, diğeri 20 beyitten ibaret olan iki kısa kaside; yedişer beyitlik iki kısa parça ve ikişer mısralık üç kıt'adan ibarettir.

Birinci Hâşimiyye

Kümeýt bu kasidesinde, önce, diğeri şairlerin aksine, genç kadınlara değil, Hâşim oğullarına özlem duyduğunu açıklayan bir giriş yaptıktan sonra, bu aileyi tavsif etmekte, hasletlerini dile getirerek onlardan olan idarecilerin başarılarını ve savaşlardaki kahramanlıklarını anlatmakta; Benî Hâşim'in adâletini Benî Ümeyye'nin zulmüyle mukayese etmektedir. Devamında Hz. Muhammed'den başlayarak Benî Hâşim'den belli-başlı şahsiyetleri övmektedir. Bunlar Hz. Hamza, Hz. Ca'fer, Hz. Ali, Hz. Hasan, Hz. Hüseyin, Muhammed b.el-Hanefiyye ve Hz. Abbas'tır. onların hepsini, olağanüstü sıfatlarla tavsif etmeksizin, methetmekte ve zaman zaman da muhalifleri tarafından kendilerine yapılan haksızlıkları dile getirmektedir. Şair kasidenin son kısmında kendisini Benî Hâşim'e götüren devesini tasvir etmektedir.¹

İkinci Hâşimiyye

Bu kasidesinde Kümeýt, önce Benî Hâşim'e karşı duygularını dile getirip I. Hâşimiyye'dekine benzer bir giriş yapmakta; kadınlara, eski menzillere, uğur kuşları uçurmaya ve av hayvanlarını seyretmeye özlem duymadığını belirtmektedir. Bundan sonra şair, fazilet ehli ve Adem oğullarının hayırlıları olan Benî Hâşim için coştüğünü dile getirerek, onları övmeye devam etmektedir. Hz. Ali'ye düşman olanlara karşı onu savunmakta; Benî Hâşim'i desteklemekte; bu aileyi sevdiğinden ve övdüğünden dolayı kendisini eleştirenlere cevap vermektedir. Daha sonra hilafet meselesini ele alarak bu makamın Benî Ümeyye tarafından asıl sahipleri olan Benî Hâşim'in elinden alındığını iddia etmektedir. Bu konuda Kur'an-ı Kerim'den bazı ayetleri Benî Hâşim lehine delil olarak zikretmenin yanında aklî deliller de kullanan şair, bu suretle hilafetin Benî Hâşim'in hakkı olduğunu savunmaktadır. Kasidenin devamında, Benî Ümeyye'nin zulmünü ve kötü idaresini bazı teşbihler de yapmak suretiyle ortaya koymaktadır. Benî Ümeyye'nin hilafeti miras yoluyla devraldıklarını iddia ettiğini; halbuki bu iddianın doğru olmadığını, aslında hilafetin

1. Ebû Riyâş el-Kaysî, *Şerhu Hâşimiyyâti'l-Kümeýt b. Zeyd el-Esedî*, neşr. Jozef Horovitz, Leiden 1904, 2-26 (Alm. ter.: Die Hasimijât des Kumait, ter. Josef Horovitz, Leiden 1904) Bundan sonra *Hâşimiyyât* (Leiden) şeklinde gösterilecektir; *Şerhu Hâşimiyyâti'l-Kümeýt b. Zeyd el-Esedî*, tah. Dâvud Sellûm ve Nuri Hammûdî el-Kaysî, Beyrut 1986, 11-42. Bundan sonra *Hâşimiyyât* (Beyrut) şeklinde gösterilecektir.

tevarüs yoluyla Hz. Muhammed'den onun ailesi Benî Hâşim'e intikal ettiğini savunmaktadır. KümeYT kasidenin burasında I. Hâşimiyye'de övdüğü Benî Hâşim fertlerini tekrar zikrediyor ve bunlara Hz. Abbas'ın oğulları Fazl ve Abdullah'ı da ilave ediyor. Bu arada Hz. Hüseyin başta olmak üzere Benî Hâşim'den öldürülenlere ağlıyor. Kasidenin son kısmında, kendisini övdüğü kimselere götüren deveyi ve yaban öküzünün av köpekleri ile mücadele edişini² tasvir ediyor. Medine'ye ve oradan da Mekke'ye gidişini anlatarak kasideye son veriyor³.

Üçüncü Hâşimiyye

Şair ilk iki kasidede olduğu gibi bu kasideye de coşkusunun kaynağının Benî Hâşim sevgisinden başka birşey olmadığını ifade ederek başlamaktadır.

Ne mal tutkusu ve ne de korkunun kendisini Hz. Muhammed'e olan sevgisinden vazgeçiremeyeceğini söyleyen KümeYT, Hz. Muhammed'e ve nesline olan aşırı sevgisinden dolayı insanların kendisini ayıpladığını belirtmektedir. Buna rağmen Hz. Muhammed'i övmeye, ona ve tüm Benî Hâşim'e olan sevgisini ve bağlılığını artırmaya karar vermektedir. Bizzat Hz. Muhammed'e hitap ederek O'nun kusurlardan arınmış olduğunu ifade etmektedir: Hz. Muhammed, Havvâ'dan itibaren temiz rahimlerden intikal ederek Âmine'ye kadar gelmiştir. Onun soyu temizdir. Bütün Arapların üstünü olan Hz. Muhammed, şeref bakımından zirvededir. Geçmiş peygamberler onu tasdik etmişlerdir; çünkü Hz. Muhammed'in risaleti onların risaletini tamamlamıştır. O, son peygamberdir, müjdeleyicidir, inzâr edicidir, Arapların taptığı putları ortadan kaldırmıştır ve Arapları gerçek ma'bud olan Allah'a yöneltmiştir. Sonra yeni dini yaymak için hicret etmiş; Evs ve Hazrec kabileleri de ona yardım etmişlerdir. Hz. Muhammed Havz'ın sahibidir ve kıyamet günü ümmetine ondan içirecektir.

Şair, Muhammed ailesini sevdiği ve övdüğü için her hangi bir ücret talep etmediğini, sadece onların sevgisini ve yakınlığını istediğini belirtir ve bu sevgisinin de hayatı boyunca devam etmesini arzu ettiğini açıklar. Benî Hâşim'e övgüsünü sürdürür: "İnsanlardan acı söz işitilirken onlardan ancak tatlı sözler duyulur". Daha sonra KümeYT, kendisinden, devesinden ve her ikisinin de Benî Hâşim'e ulaşmak için karşılaştığı güçlüklerden bahsederek kasideyi tamamlamaktadır.⁴

Dördüncü Hâşimiyye

KümeYT bu kasidesinde Benî Ümeyye'yi kötülemekte ve onlara karşı isyan fikrini işlemektedir. Daha önceki üç kasidenin aksine, giriş yap-

2. Şair bu misalle, Hâşimîlerle Emevîler arasındaki kanlı mücadeleye işaret etmektedir (Abdülkâdir el-Kütt, *Fî ş-Şi'ri'l-İslâmî ve'l-Emevî*, Kahire 1984, 304).

3. *Hâşimiyyât* (Leiden), 27-74; (Beyrut), 43-99; Ali Atvî, *el-Kumeyt b. Zeyd el-Esedî, beyne'l-Akîde ve's-Siyâse*, Beyrut 1988, 102-135.

4. *Hâşimiyyât* (Leiden), 74-109; (Beyrut), 101-145; Atvî, 135-150.

maksızın doğrudan, işlemek istediği konuya girmekte ve Benî Ümeyye'nin kötü siyasetinden bahsetmektedir. Şair kasideye, adalet sahiplerine ve olayların sonucunu hesap edebilen basiretli kimselere soru sorarak başlamaktadır: Ümmet bu derin uykudan ne zaman uyanacak ve zalimlere karşı ne zaman ayaklanacaktır? Kümeyt, insanların zulme karşı sessizliğinin uzadığını, ahkâmın terk ve ihmal edildiğini, sanki İslâm'ın dışında başka bir din ehli haline geldiğini, Benî Ümeyye'nin, Peygamber'in dine inandığını, ancak Câhiliyye toplumunun yaptıklarını işlediklerini dile getirmektedir. Şair bundan sonra ümmetin idarecilerinden ve hâkimiyeti ellerinde bulunduranlardan sorduğu sorulara cevap istemektedir. Daha sonra Kümeyt, Benî Ümeyye'nin zulmünden bahsetmekte ve: "Müslümanların başına bela olan bu idareciler kendilerini hayır işlemeye sevkedecek, hak yolunu gösterecek ve işledikleri kötülükleri terketmeye yöneltecek bir Kur'an ayeti okumayı düşünmezler mi?" diye sormaktadır. Şair bu kötü idarecilerin hakimiyetlerinin uzadığını ileri sürerek, "Ne zamana kadar bu insanlar isyan etmeden, zâlim idarecileri değiştirmeden bu durum böyle devam edecektir?" diye tekrar bir soru sorar. Benî Ümeyye'nin, çocukları yetim, kadınları dul bıraktığını belirtir. Şair Allah'a yalvararak, düşmanlarına karşı Benî Hâşim için yardım talep eder. Kasidenin devamında Hz. Hüseyin'in isyanından ve onun, insanların gözleri önünde şehid edilmesinden bahsederek, tarihte bir benzerinin görülmediğini ifade ettiği bu olayın suçlularını kınayan Kümeyt, Benî Ümeyye'yi, Benî Hâşim'in gücüyle ve haklarını geri almak için iktidardaki bu aileye karşı mücadele etme azimleriyle tehdit etmektedir. Kasidenin son kısmında Benî Hâşim'in sıfatlarını saymaktadır: "Onlar adalet ehlidirler, hilafet kendilerine intikal edince adaletle hükmederler, açlar doyar ve insanlar huzura kavuşur". Onları sevdiğini ifade eden şair, Benî Hâşim'e yardımcı olurken, ayıplayanın ayıplamasından çekinmemektedir.⁵

Beşinci Hâşimiyye

Bu kasidede Kümeyt eski coşkusuna yeniden dönüyor. İlk üç Hâşimiyyedekine benzer bir girişten sonra Benî Hâşim'in propagandasını yapmakta; Hâşimî imamların özelliklerini açıklamaktadır: "Onlar yüksek şeref sahibidirler." Şair kendisine veya Benî Hâşim'e (kendisi gibi) sevgi besleyen birine hitap ederek bu kabilenin üyelerini dost edinmesini istiyor. Çünkü: "Benî Hâşim'in faziletlerinin izleri ölümsüzdür." Onları medhinin yalan değil gerçek ve bir çeşit ince hesap işi olduğunu açıklayan şair, Benî Hâşim'i şöyle tavsif eder: "Onlar hayır ve ilim ehlidirler, savaşa sebat ederler." Kümeyt övgülerini sürdürerek Ehl-i Beyt'in faaliyetlerini uzun uzun anlattıktan sonra sözü Kerbelâ faciasına getirip bu olayın kalbinde meydana getirdiği derin üzüntüyü dile getirmektedir. kasidenin sonunda Benî Hâşim'i övdüğünden dolayı herkesten adalet ümit

5. *Hâşimiyyât* (Leiden), 110-114; (Beyrut), 146-187; Atvî, 150-166.

etmekte, faaliyetinden dolayı hayra nail olmasını diledikten sonra Benî Hâşim'in kaybolmaya yüz tutan haklarını korkak bakışlarla seyretmektedir⁶.

Altıncı Hâşimiyye

Kümeyt bu kasidede hâkimiyet meselesi ve itikâdî yönden bazı önemli hususlara değinmektedir. Kureyş seyyidlerinin kaybına şiddetli hüznü duyan ve onları öven şair, Hz. Muhammed'i ve Hz. Ali'yi övdükten sonra "vesâyet" meselesi üzerinde durmaktadır. Peygamber'in Gadîr Hum'da Ali'yi kendisinden sonra mü'minlerin emiri ve halifesi olarak seçtiğini, fakat başkalarının bu hakkı onun elinden aldığını ve birbirlerine biat ettiklerini, bu biatın da kendi nazarında tehlikeli biat olduğunu belirtmektedir. Bundan sonra şâir, Hz. Ali'nin hakkını elinden almış olsalar dahi ilk halifelere "la'net" etmemekte; bununla birlikte, bu davranışlarıyla ilk halifelerin Hz. Peygamber'in emrine muhalefet ettiklerini belirtmektedir. Son olarak Kümeyt, burada hâkimiyet meselesi üzerinde durarak, Emevîlerin idareyi Hâşimîlerin elinden gasbettiklerini ifade etmektedir. Bu çerçevede bir taraftan Benî Hâşim'in haklarını savunurken, diğer taraftan Benî Ümeyye'ye hücum ederek bu ikincilerin müslümanlara hâkimiyet te'sis ettiği ve müslümanların da onlara itaat ettiği zamana kahretmektedir. Şâir devamla Benî Hâşim'in siyasetini ve vasıflarını Benî Ümeyye'ninkilerle mukayese etmektedir. Ona göre Benî Hâşim'in siyaseti Allah'ın razı olduğu siyasettir. Onların iyiliklerinden istifade eden insanlar da bu siyasetten razıdırlar. Rasulullah'tan sonra Benî Hâşim'in başında Ali gelir ki o savaşlarda arslandır. İslamiyeti savunmak için pek çok savaşa iştirak etmiştir.⁷

Yedinci Hâşimiyye

Şair yedi beyitten meydana gelen bu kısa şiirinde siyasi ve akaidî meselelere temas etmemektedir. İlk dört beyitte, eski diyarlar üzerinde durmayı kötüleme yoluna giderek ve kalbindeki üzüntünün kaynağını sorarak kasideye başlamaktadır: Bu, kalbinde meydana gelen bir sevgiden midir? Yoksa sevgilisinin onu terketmesinden mi? Sonra, eski harabelere ağlayan kimseye "Bu diyarların ne ehemmiyeti var?" diye sormaktadır. Kümeyt son üç beyitte Hz. Peygamber'den bahsederek, kendini ona feda eder ve onu över: "O, hainlik bilmez, sağlam görüşlüdür, ahlakı övgüye layıktır, karanlıkta onun nuru aranır ve sözünde sadıktır"⁸.

Sekizinci Hâşimiyye

Giriş ve sonuç bölümleri bulunmayan yedi beyitlik bu şiirde Kümeyt, Ali b. Ebi Tâlib'i sevdiğini belirttikten sonra, Fedek arazisini ve

6. *Hâşimiyyât* (Leiden), 145-150; (Beyrut), 188-194; Atvî, 166-171.

7. *Hâşimiyyât* (Leiden), 150-154; (Beyrut), 195-199; Atvî, 171-175.

8. *Hâşimiyyât* (Leiden), 154-155; (Beyrut), 200-201; Atvî, 175-176.

Hız. Peygamber'in mirasını Fatıma'ya vermeseler dahi Hız. Ebubekir'e ve Ömer'e küfür isnat etmeyi ve onlara sövmeyi reddetmektedir: Fatıma'nın mirasını vermemelerinin hesabını bu ikisi kıyamet gününde Allah'a bizzat kendileri vereceklerdir. Şaire göre Ali imamdır. Ona bu hakkı bizzat Hız. Peygamber onun, kendisinin mevlâsı olduğunu açıkladığı yerde vermiştir. Bu tayine karşı çıkanların, yaptıklarına ceza olarak burunları top-rağa sürtülecektir.⁹

İkişer beyitten meydana gelen üç kıt'ada Kümeyt, Zeyd b. Ali'nin şehid edilişinden bahisle, Rasûlullah'ın torunu olan bu şahsiyetin öldürülüşünden duyduğu üzüntüyü dile getirmektedir. Daha sonra, Zeyd'i öldüren Irak valisi Yusuf b. Ömer'i şiddetli bir şekilde kötülemektedir: "O ve onu vali olarak tayin edenler habistirler. Onlara "zânîler" dese iftira etmiş olur. Çünkü işin gerçeği budur."

Zeyd b. Ali, Emevîlere karşı isyan ettiğinde Kümeyt'i kendisini desteklemeye ve isyana katılmaya çağırmış, fakat o icabet etmemiştir. Korkak kalbi sebebiyle bağı yanıktır ve isyana iştirak etmediği için üzgündür. Ölüm korkusuyla Zeyd'in yanında yer almamıştır, ancak ölüm bir gün gelecektir, çünkü ondan kurtuluş yoktur.¹⁰

B-Hâşimiyyât'ın İnşâd Tarihi

Hâşimiyyât'ın tamamının bir defada ve aynı anda yazılmış bir dîvan olmadığı açıktır. Onda, Zeyd b. Ali'nin isyanına iştirak etmediğinden dolayı Kümeyt'in pişmanlık duyduğunu ifade ettiği ve aynı zamanda Zeyd'i öldüren vali Yusuf b. Ömer'i kötülediği beyitler mevcuttur¹¹. Zeyd b. Ali 122/740'ta öldürüldüğüne göre, bu beyitler bu tarihten sonra yazılmıştır. Şu halde, Hâşimiyyât'ta, Kümeyt'in hayatının sonlarına doğru yazdığı beyitler bulunmaktadır.

el-Bağdâdî'ye göre Kümeyt, Hâşimiyyât'ta Zeyd'in babası Ali Zeynelâbidîn'i övmüştür¹². Ali Zeynelâbidîn ise 94/713 yılında vefat etmiştir¹³. Bu durumda Hâşimiyyât'ta Kümeyt'in gençliğinde, 34 yaşından önce yazdığı beyitler de mevcuttur.

9. *Hâşimiyyât* (Leiden), 156; (Beyrut), 203-205.

10. *Hâşimiyyât* (Leiden), 157-158; (Beyrut), 203-205.

11. *Hâşimiyyât* (Leiden), 157-158; (Beyrut), 203-205.

12. el-Bağdâdî, *Hizânetü'l-Edeb*, Bulak 1299, I, 69, Şevki Dayf, Zeyd b. Ali'nin babası hayatta iken, kendisine davet etmediği hususuna dayanarak, el-Bağdâdî'nin bu rivayetinin doğru olmadığını iddia etmektedir (*et-Tatavvur ve't-Tecdîd*, Kahire 270). Ancak elimizdeki Hâşimiyyât'ın tamamı Zeydî akideden ibaret olmadığına göre, bu rivayeti reddetmemiz için yeterli sebep bulunmamaktadır. Üstelik Ferezdak'a şiirinden bir bölüm arzedən Kümeyt, Ferezdak'la çağdaş olan Ali Zeynelâbidîn'e de arzetmiş olabilir.

13. el-İsfâhânî, *Kitâbu'l-Eğânî*, tah. İbrahim el-Ebyârî, Kahire XVIII, 6295-6.

Kümeyt, Ferezdak'ın Kûfe'ye yaptığı bir ziyarette ona Hâşimiyyât'ından bir bölüm arzetmişti. Ferezdak'ın Kûfe'ye gelişi Zeyd b. Ali'nin isyanından ve öldürülmesinden çok önce idi. Çünkü Ferezdak 114/732-733 yıllarında ölmüştü.¹⁴

Şu halde Zeyd b. Ali ve Yusuf b. Ömer'den bahseden beyitler¹⁵ hariç, diğerlerinin siyâsî olaylarla bağlantısını kurup, bu olayların ışığında, söyleniş tarihini tesbit etmek oldukça zordur. Üstelik Hâşimiyyât'ın tamamı da bize ulaşmamıştır; ancak bize ulaşan kasidelerin tarihini tesbit etmeye çalışabiliriz. Nitekim bazı araştırmacılar Hâşimiyyât'ın yazılış tarihini tesbit etmeye çalışmışlardır. Bunlardan Şevki Dayf, Hâşimiyyât'ın çoğunun te'lif tarihinin Hâlid el-Kasrî'nin Irak valiliği yapmış olduğu yıllarda (105-120/724-739) gerçekleşmiş olduğunu kaydetmektedir.¹⁶ Horovitz, İslâm Ansiklopedisine yazdığı "Kümeyt" makalesinde Hâşimiyyât'ın bir kısmının tarihini vermeye çalışmaktadır. Bu yazar, en eskisinin II. Hâşimiyye olduğunu ve 96/717-99/720 yılları arasında yazılmış olabileceğini; III. Hâşimiyye'nin bundan çok daha muahhar olmadığını; I. manzumenin 105/724 yılından sonra yazılmış olamayacağını; IV manzumenin 118 yılında, IX. X. ve XI. manzumelerin 122 yılından çok önce tanzim edildiğini; VI. manzumenin de muhtemelen 125-126/743-744 yıllarında yazılmış olduğunu belirtmektedir.¹⁷ Horovitz bu makalesinde VI., VII. ve VIII. manzumeler hakkında görüş belirtmediği ve bunun sebebini açıklamadığı gibi, hangi esasa göre ve neye dayanarak bazı tarihleri belirlediğini de izah etmemektedir.

Aynı yazar, Hâşimiyyât'ın Almanca tercümesine yazdığı girişte, Zeyd b. Ali'den bahseden beyitlerin 122/740 yılından sonra; Kümeyt'in 40 yaşında olduğunu ifade ettiği beyitlerin bulunduğu III. manzumenin 100/718-719 yılında söylenmiş olacağını; Hişam'ın halife olduğundan bahseden I. manzumenin 36. beyitinden hareketle bu manzumenin 105/723-724 yılından sonra yazılmış olduğunu; IV. manzumenin 117/735 yılından sonra söylenmiş olabileceğini, çünkü onda Ebu Câfer (Muhammed el-Bâkir)'in ölümünden bahsedildiğini... kaydetmektedir¹⁸.

Ancak biz Horovitz'in ikinci araştırmasında verdiği bilgilerin daha isabetli olduğu kanaatindeyiz. Nitekim Hâşimiyyât'ı tetkikimizde aynı sonuca vardığımızı burada belirtmek istiyoruz. Bu bakımdan, yazarın İslâm Ansiklopedisi'ndeki makalesinin ihtiyatla kullanılması gerektiği kanaatindeyiz.

14. A. Shaade, "Ferezdak", *İA*, IV, 557.

15. *Hâşimiyyât* (Leiden), 157-158; (Beirut), 203-205.

16. Şevki Dayf, *et-Tatavvur ve't-Tecdid*, 269.

17. Horovitz, "Kümeyt", *İA*, VI, 1080.

18. *Hâşimiyyât*, Alm. ter.: XI.

Şu halde Kümeyt'in, Hâşimiyât'ı hayatının erken bir döneminde inşâd etmeye başlamış olduğunu ve bu işi ölümüne dek devam ettirdiğini söylememiz mümkündür.

C- Hâşimiyât'ın İnşâdını Hazırlayan Sebepler

Hız. Ali, 40/661 yılında Kûfe'de bir hâricî tarafından öldürülmüştü. Kümeyt'in Kûfe'de hayata gözlerini açtığı sıralarda da Kerbelâ hadisesi meydana gelmiş ve bu hadise, müslümanları ve özellikle de Benî Hâşim ve taraftarlarını derinden üzmüştü. Halk, şüphesiz bu olaydan Benî Ümeyye'yi ve valilerini sorumlu tutuyor, onları vahşetle ve Resûlullah'ın ailesine kötü muamele yapmakla suçluyordu. Nitekim Kümeyt de Hâşimiyât'ta sözü sık sık Kerbelâ olayına getirir ve üzüntüsünü belirtir. Genellikle, Şam ve çevresinin dışındaki bölgelerin halkı, iktidardaki aileye kin besleyerek bunların hakimiyetinden kurtulmayı arzu ediyordu.

Diğer taraftan Kerbelâ faciası, müslümanların ve özellikle Kûfelilerin Benî Hâşim'e olan sevgilerinin artmasına sebep olmuştur. Benî Hâşim'in mazlum olduğuna dair inançları pekişmiştir. Buna ilaveten Kûfeliler, şehirlerine davet ettikleri Hız. Hüseyin'i yardımsız ve düşmanlarıyla başbaşa bırakmak suretiyle bir bakıma onu göz göre göre ölüme terkettiklerinden dolayı suçluluk duygusuna kapılmışlardır. Hatta içlerinde idare aleyhine ayaklananlar olmuştur. Nitekim "Tevvâbün" hareketi bu duygunun mahsulüdür. Benî Esed de genellikle Kerbelâ'dan sonra Benî Hâşim taraftarı idi. Kümeyt'in Benî Hâşim taraftarı olarak yetişmesinde Kûfe'nin bu ortamının rolü büyüktür.

Emevî valilerinin Benî Hâşim'e ve taraftarlarına baskı yapıp zulme maruz bıraktığı bir ortamda Kümeyt, Hız. Peygamber'e ve onun ailesine sempati besliyor, haklarını savunuyor ve öldürülenlere ağlıyordu; aynı zamanda düşmanlarını ayıplıyor, kötülüklerini ve hatalarını ortaya koyuyordu. İşte onun Hâşimiyât'taki ilham kaynağının Benî Hâşim taraftarlarının, Benî Ümeyye karşıtlarının kalesi ve Hâşimî isyanlarının merkezi olan Kûfe'deki ortamdan kazanmış olduğu Benî Hâşim sevgisi olduğunu söyleyebiliriz.

Meşhur şair Ferezdak, Kümeyt'in Hâşimiyât'ından kendisine övgüyle bahsedildiğinde şu sözü söylemiştir:

"Kümeyt tuğla ve kireç buldu, binayı inşâ etti."¹⁹

19. el-Câhız, *el-Beyân ve't-Tebyîn*, tah. Abdüsselâm Harun, Kahire 1979, III, 299.

Şüphesiz Ferezdak bu tuğla ve kireçten, yani malzemelerden, yukarıda bahsettiğimiz faciaları ve Benî Ümeyye tarafından Benî Hâşim ve taraftarlarına yapılan zulüm ve baskıyı kasdetmektedir ki bu zulüm ve baskılar, Kümeyt'in mazlum konumunda olan Hâşim oğullarını desteklemesine, bu aileden ölenlere ağlamasına ve Benî Ümeyye aleyhine şiirler söylemesine yol açmıştır.²⁰

D- Kümeyt'in Hâşimiyyât'taki Tartışma Metodu

Kümeyt, şiire daha önce başka bir şairde görülmeyen yeni bir tarz ve üslup getirmiştir. O, duyguyla birlikte bir fikri işlemekte ve delil kullanmaktadır. Benî Hâşim'i delillerle desteklediği gibi, Benî Ümeyye'ye de delillerle hücum etmektedir. Bu noktadan hareketle, şairin kelâm çevreleriyle irtibat halinde bulunmuş olduğunu söyleyebiliriz.

Kümeyt'ten önce, kasidelerden meydana gelen bir mecmuayı belli bir nazariyyeye tahsis eden bir şair bilinmemektedir. Ondan önce, bir şair benimsediği görüşle ilgili olarak birkaç beyit veyahut da bir kaside yazar, onu da fikrini benimsediği şahıs veya şahıslara tahsis eder, kişileri över veya ölmüşse iyiliklerini zikreder, bu vesile ile bazı fikirlerinden bahsedirdi. Kümeyt, Hâşimiyyât'ta şahısları zikretmekle beraber, şahıslardan ziyade fikre önem vermektedir.²¹

Kümeyt'in metodu, devrinin, mesela Ferezdak'ta görüldüğü gibi şiirlerini medih, hecâ ve fahr'a tahsis eden şairlerinkinden farklıdır. O, medih ve hecâ ile birlikte belli bir fikrî mücadelede bulunur. Bu sebepten devrinin şairleri arasında ender bir şahsiyettir. Bu özelliğinden dolayı bazı eski Arap edebiyatı müellifleri onu hatip olarak görmekteydiler. Mesela el-Câhız Kümeyt'i şair ve hatip olarak²² değerlendirmektedir. Bu edibler, Hâşimiyyât'ın daha önceki şairlerce kullanılmayan ve alışılmıştın dışında yeni bir üslupla yazıldığını ve şairin edebî sanattan ziyade mücadele sanatına önem verdiğini görmüşlerdi. Onun için şairi hatip olarak vasıflandırmışlardır.

Kümeyt'in mücadelesi, Cerîr ve Ferezdak'ta olduğu gibi şairler arasında çekişme şekline dönüşmemiştir. Çünkü bir şair ortaya çıkarak sonuna kadar onunla mücadele etmeye muvaffak olamamıştır. Daha önce sözünü ettiğimiz Benî Hâşim düşmanı ve Benî Ümeyye taraftarı Yemenli Hakîm b. Ayyâş onunla tartışmak istemiş, ancak Kümeyt, bu şairi sustur-

20. Hamdân, 76; Emeviler Devrinde Benî Hâşim'e yapılan zulümler ve öldürülen Hâşimîler için bkz.: el-İsfahânî, *Mekâtîlu't-Tâlibiyyîn*, tah. Ahmed Sakr, Beyrut 1987, 84-159.

21. Şevki Dayf, *et-Tatavvur ve't-Tecdîd*, 281-282.

22. *el-Beyân ve't-Tebyîn*, IV, 84.

muştur. Dolayısıyla Kümeyt, mücadele verdiği sahada tek başına kalmış ve muarızları onu şiirle değil, kılıçla susturmak zorunda kalmışlardır. Bir başka ifadeyle Kümeyt her hangi bir şairin, sevdiği kimselere hakaret etmesine razı olmadığı ve mücadelenin Benî Hâşim'e sövmeye dönüşmesinden korktuğu için, başka bir şairle kendi savunduğu konuyu tartışmamıştır.

Kümeyt'in Hâşimiyyât'ı duygudan ziyade akla dayanmaktadır. Şair tartıştığı konularda Kur'an-ı Kerim ayetlerini delil olarak kullanmanın yanı sıra, muarızlarına mantıkî delillerle de cevap vermekte ve delille tartışma usulünü mukemmel bir şekilde uygulamaktadır. Bu husus üzerinde ulemâ ile ilişkilerini ele alırken geniş bir şekilde durduğumuz için, burada sözü daha fazla uzatmadan şairin Hâşimiyyât'ta üzerinde durduğu temel konuları ele almak istiyoruz.

E- Kümeyt'in Hâşimiyyât'ta Üzerinde Durduğu Temel Konular

1- Benî Hâşim'i Övmesi

Kümeyt, Hâşimiyyât'ta Benî Hâşim'i sık sık övmektedir. Bu övgülerinde de Hz. Muhammed'e önemli bir yer ayırmaktadır. Öyle ki, Benî Hâşim'i sırf Peygamber'in ailesi olması dolayısıyla sevdiğini de söyleyebiliriz. Biz burada, şairin Benî Hâşim'i bir bütün olarak övdüğü şiirlerinden evvel, önemine binaen, Hz. Muhammed hakkındaki beyitlerinden seçmeler yaparak önce bunları kaydedeceğiz. Kümeyt bu beyitlerde Hz. Peygamber'i sevdiğini ve ona sonsuz özlem duyduğunu; bu özlemden kendisini ne mal sevgisinin ve ne de Benî Ümeyye'den korkusunun vazgeçireceğini ifade etmektedir. İnsanlar, Hz. Muhammed'e olan aşırı sevgisinden dolayı onu eleştirse, ayıplasalar ve hatta kınasalar dahi şair, övgüsünü artırmaya ve devam ettirmeye azimli ve kararlı görünmektedir. O, bu konuda şunları söylemektedir:

فاعتب الشوق من فؤادى وال	شعر إلى من إليه معتب
إلى السراج المنير احمد لا	تعد لنى رغبة ولا رهب
عنه ابي غيره ولو رفع ال	ناس إلى العيون وارتقبوا
وقيل أفرطت بل قصدت ولو	عتفني القاطلون أو ثلبوا
لج بتفضيلك اللسان ولو	أكثر فيك الضحاج واللجب
أنت المصفي المهدب المحض في ال	نسبة إذ نص قومك النسب

....

Özlem kalbimden yöneldi ve şiir lâyük olana döndü.

Aydınlatıcı kandil (olan) Ahmed'e (döndü). Mal rağbeti ve korku beni yolundan çeviremez.

İnsanlar gözlerini bana çevirseler (tehdit etseler) ve gözetleseler dahi (rağbet ve korku beni) ondan başkasına döndüremez.

Bana "sevgide aşırı gidiyorsun" denildi. Bilakis doğru hareket ediyorum. (Hakkımda) konuşanlar beni ayıplasalar ve kınasalar da.

Sana karşı gürültü ve velvele çoğalsa da lisan seni övmeye devam edecek.

Sen kusursuz, temizsin, nesebin kusursuzdur. Zira neseb senin soyunu açıkladı.

.....²³

Bazı müellifler, Kümeyt'i, Hz. Muhammed'i övdüğü bu şiirinden dolayı tenkit etmişlerdir. Bu münekkitler "Rasûlullah'ı medhinden dolayı ona aşırı gittin diyen, ayıplayan ve kınayan kimmiş? Kim Rasûlullah'ı övdüğünden ötürü bir şairi kınar ve kötüler?" diyerek Kümeyt'in sözlerini hayretle karşılaşmışlar, sözlerine inanmak istememişler ve hatta şairi medih konusunda bilgisizlikle suçlamışlardır. Bazıları onu savunarak, şairin bu medihle Rasûlullah'ı değil, Hz. Ali'yi kasdettiğini, dolayısıyla Hz. Peygamber'i zikrederek Hz. Ali'nin kimliğini gizlediğini ve bunu da Benî Ümeyye'den korktuğu için yaptığını belirtmektedirler.²⁴ el-Câhız, şairin bu beyitlerini yanlış medih kabul ederek, bundan daha tuhaf bir şey duymadığını belirtmekte ve şunları söylemektedir: "Kümeyt, şayet Benî Ümeyye'yi övseydi Benî Hâşim onu ayıplayabilirdi. Benî Hâşim'i övseydi, Benî Ümeyye karşı çıkardı... Peygamber'i medhinden dolayı onu kim kötüleyecek?"²⁵

Şairin Hz. Peygamber'i övgüsünde herhangi bir aşırılık göremiyoruz. Zaten onu eleştiren müellifler de, Hz. Muhammed hakkındaki sözle-

23. *Hâşimiyyât* (Leiden), 82-83; (Beyrut), 110-11; Alm. ter., 60-61.

24. İbn Reşîk bu görüşleri zikretmektedir. Bkz.: *el-Umde fî Sinâati's-Şi'r ve Nakdih*, Mısır 1325, II, 114.

25. el-Câhız, *el-Hayavân*, tah. Abdüsselâm Harun, Kahire 1965 V, 169-170.

rinden dolayı değil, kendisini kınayanlar olduğunu söylemesinden ötürü tenkit etmektedirler. Bu eleştiriler, büyük ölçüde şairin, Hz. Peygamber'i övdüğünden dolayı kendisini kınayanların kimliğini açıklamamasından kaynaklanmaktadır. Biz şairi bundan dolayı gerçekten kötöleyenler bulunduğundan şüphe etmiyoruz. Bu bakımdan, Yusuf Huleyf'in iddia ettiği gibi²⁶ şairin, tartışmalarında fikirlerine karşı çıkan ve görüşlerini beğenmeyen hayâli bir muarız tasavvur ettiğini ve farazî bir düşmanla mücadele içinde bulunduğunu da sanmıyoruz. Çünkü Hâşimiyyât'ta onun düşmanları müşahhastır ve onların isimlerini vermekten de hiç çekinmemektedir. Acaba Şevki Dayf'ın da işaret ettiği gibi²⁷, şair insanların, kendisini, Benî Hâşim'i övdüğünden dolayı kınadıklarını söylemek mi istemektedir? Bunu kesin olarak bilememekteyiz. Ancak bize göre bu konuda en mantıklı değerlendirme de budur. Şu kadar var ki Benî Hâşim'i övdüğünden dolayı böyle bir tavra maruz kalsaydı, Benî Hâşim'in ismini zikrederek övmekten de çekinmezdi. Nitekim Hâşimiyyât'ta bunun örnekleri vardır. O, yukarıdaki beyitlerde Hz. Peygamber'in ismini (Ahmed) açıkça zikrederek, ona sevgisini izhar etmekte ve bundan dolayı kendisine hücum edildiğini belirtmektedir. Bununla birlikte, Benî Hâşim'i övdüğünden dolayı şairi kötöleyenler olduğu muhakkaktır. Muhtemelen Kümeyt, Benî Hâşim'i Peygamber ailesi olması dolayısıyla sevdiğini ve övdüğünü, Benî Hâşim'i övdüğü için kendisini kınayanların, Peygamber'i övdüğü için kınamış olduklarını ifade etmek istemektedir. Bir başka deyişle, Benî Hâşim'i bir bütün olarak övdüğünden dolayı insanların kendisini kınadıklarını ifade etmiş olabilir.

Burada, Kümeyt'in Hâşim oğullarına sevgisini açıkladığı şiirlerini ele almak istiyoruz. O, bu konuda şunları söylemektedir:

وما لي إلا مشعب الحق مشعب	فما لي إلا آل أحمد شيعة
ومن بعدهم لا من أجل وأرجب	ومن غيرهم أرضى لنفسي شيعة
نوازع من قلبي طماء وألب	إليكم ذوي آل النبي تطلعت
وطائفة قالوا مسيء ومذنب	فطائفة قد أكفرتني بحبكم
ولا عيب هاتيك التي هي أعيب	فما ساءني تكفير هاتيك منهم
علي حبكم بل يسخرون وأعجب	يعيبوني من خبثهم وضلالهم
بذلك أدعي فيهم وألقب	وقالوا ترابي هواه ورأيه

26. Yusuf Huleyf, *Hayâtu's-Şi'ir fi'l-Kûfe*, Kahire 1968, 715-716.

27. *et-Tatavvur ve't-Teccid*, 290.

Benim Âl-i Ahmed'den başka grubum yoktur. Ve benim haktan başka yolum da yoktur.

Kendim için taraftar olarak onların dışında kime razı olurum? Onlardan başka kimi, evet kimi yüceltir ve tebci ederim?

Size, Peygamber ailesi şahıslarına kalbimde şiddetli özlem belirdi, kalbim sevginize susamıştır, aklım sizinle meşguldür.

Sizi sevdiğim (ikrar ettiğim) için bir grup beni küfürle itham etti. Bir grup da günahkar ve şerîr olduğumu söyledi.

Fakat onların (birinciler) tekfir etmesi ve diğerlerinin ayıplaması beni etkilemez. Bilakis onların yaptığı ayıptır.

Sizi sevdiğim için beni ayıplıyorlar, onlar dalalettedirler ve yanılıyorlar, hatta alay ediyorlar. Ve ben, hayret ediyorum.

“O bir Turâbî”dir, bu onun eğilimidir ve fikridir” diyorlar. Onlar arasında bununla isimlendirildim ve lakaplandırıldım.²⁸

Kümeyt, yukarıdaki beyitlerde Benî Hâşim'i desteklediğini, övdüğünü ve bu suretle kendisinin hak yolda bulunduğunu ifade etmektedir. Şair Benî Hâşim taraftarı olduğundan ve bu aileyi sevdiğinden dolayı isabetli hareket ettiğinden emindir. Kendisine bu eğiliminden dolayı hücum edenler bulunduğunu belirtmektedir. Bir grup insan onu küfürle, diğer bir grup da günahkar olmakla suçlamıştır. Şairin “tâife” (grup, fırka, topluluk) kelimesiyle ifade ettiği, fakat açıkça hangi fırka olduğunu belirtmediği bu fırkaları, Hâşimiyyât'ın şârihi Ebû Riyâş el-Kelbî açıklayarak, onu küfürle suçlayanların “Harûriyye”, günahkar olduğunu ileri sürenlerin ise “Mürcie” olduğunu kaydetmektedir.²⁹ Fakat Kümeyt, muarızlarının bu davranışlarından etkilenmediği gibi, bilakis onların davranışlarını kınamaktadır. Ayrıca şair, kendisine Ali b. Ebî Tâlib'in lakabı olan “Ebû Tûrâb” a nisbetle “Tûrâbî” denildiğini belirtmektedir.

2- Benî Ümeyye'yi Kötülemesi ve Onlara Karşı İsyân Fikrini İşlemesi

Şair, Hâşimiyyât'ın çeşitli yerlerinde yeri geldikçe, Benî Ümeyye'yi kötülemektedir. IV. Hâşimiyye'yi de özellikle bu hanedanı kötülemeye ve onlara karşı isyan edilmesi gerektiği hususuna ayırmaktadır. Kümeyt bu kasidede Benî Ümeyye'nin kötü siyasetinden bahsetmektedir. Kasidenin muhtevasını daha önce verdiğimiz³⁰ için burada tekrar etmek istemiyoruz. Şairin bu konuyla ilgili beyitlerinden bazıları şöyledir:

28. *Hâşimiyyât* (Leiden), 33-36; (Beyrut), 50-54; Alm. ter.: 28-30.

29. *Hâşimiyyât* (Leiden), 35; (Beyrut), 53.

30. Bkz. s. 199-120.

ألا هل عم في رأيه متأمل
 وهل مدبر بعد الإساءة مقبل
 وهل أمة مستيقظون لرشدكم
 فيكشف عنه النعسة المتزمل
 فقد طال هذا النوم واستخرج الكرى
 مساويهم لو أن نالليل يعدل
 وعطلت الأحكام حتى كأننا
 على ملة غير التي نتحل
 كلام النبيين الهداة كلامنا
 رضينا بدنيا لانريدفراقها
 فيا ساستاها تولنا من جوابكم
 على الحق نقضي بالكتاب ونعدل
 أهمل كتاب نحن فيه وأنتم
 فكيف ومن أتى وإذا نحن خلفه
 أم الرحي منبوذ وراء ظهورنا
 لنا راعيا سوء مضيعان منها
 أتت غنما ضاعت وغاب رعاؤها
 أتصلح دينانا جميعا وديننا
 ولو ولي الهوج الثواجج بالذي
 فتلك ولاية السوء قد طال ملكهم
 رضوا بفعال السوء في أهل دينهم
 كما رضيت بخلاّ وسوء ولاية
 نباحا إذا ما الليل أظلم دونها
 وما ضرب الأمثال في الجور قبلنا
 لهم كل عام بدعة يحدثونها
 كما ابتدع الرهبان ما لم يمجى به
 تحل دماء المسلمين لديهم
 وهل مدبر بعد الإساءة مقبل
 فيكشف عنه النعسة المتزمل
 مساويهم لو أن نالليل يعدل
 على ملة غير التي نتحل
 وأفعال أهل الجاهلية نفعل
 على أننا فيها نموت ونقتل
 ففياكم لعمرى ذو أفانين مقول
 على الحق نقضي بالكتاب ونعدل
 فريقان شتى تسمنون ونهزل
 فيحكم فينا المرزبان المرفل
 أبو جعدة العادى وعرفاء حيال
 لها فرعل فيها شريك وفرعل
 على مابه ضاع السوام المؤبل
 ولينا به ما ددع المترحل
 فحتام حتام العناء المطول
 فقد أيتموا طورا عداء وأتكلوا
 بكلبتها في أول الدهر حومل
 و ضربا وتجويعا خبال مخبل
 لأجور من حكامنا المشمل
 أزلوا بها أتباعهم ثم أوخلوا
 كتاب ولا وحي من الله منزل
 ويحرم طلع النخل المتهدل

Âgâh olunuz! Acaba kör olan bir kimse gereği gibi düşünebilir mi?
 Ve kötülük yüzünden geri giden kimse (tekrar) ilerleyebilir mi?

(Yanlış yolda giden) ümmet doğru yola girmek için uyanacak mı? O halde her şeyden evvel mahmurluğunu ve kendisini bürüyen gece elbisesini üzerinden atmak zorundadır.

Bu uyku uzun sürdü. Ve onların (Benî Ümeyye) kötülüklerini ortaya çıkardı. Zâlim (Hişâm) keşke âdil olsaydı!

Hükümler terkedildi. Hatta mensub olduğumuz dinden başka bir din üzere gibiyiz.

Sözümüz, yol gösteren peygamberlerin sözüdür. (Fakat) câhiliye ehlinin işlerini yapıyoruz.

Dünyayı tercih ediyoruz. Ondan ayrılmak istemiyoruz. Halbuki orada ölüyoruz ve öldürülüyoruz.

Ey yöneticiler! Bize cevap veriniz! Andolsun ki içinizde tüm sanatlarla (belağat çeşitlerine) ve belîğ konuşan lisana sahip kimse(ler) vardır.

Biz bir kitap sahibi (değil) miyiz? Bizim hak üzere olduğumuz, kitapla hükmettiğimiz ve adaleti uyguladığımız gibi siz de hak üzere misiniz?

Nasıl (oluyor) ve nereden (geliyor)? Biz (şimdi) iki farklı grup haline geldik: Siz semizsiniz, biz ise zayıfız.

Yoksa Vahiy (Kur'an) arkamıza mı atılmıştır? Bizi, hakimiyet te'sis etmiş olan Merzubân (Hişâm) idare ediyor.

Bizim (bizi) perişan eden iki kötü çobanımız (idarecimiz) var: Saldırgan kurt (Hişâm b. Abdilmelik) ve büyük sırtlan (Hâlid el-Kasrî).

O halde (şayet bu devam ederse), büyük sürünün (ümmetin) mahvolmasıyla dünyamız ve dinimiz zararsız kalabilir mi?

O (sırtlan) sürüye saldırdı. (Gerçek) çobanlar sürünün başında değildi. Sırtlanın, sürünün içinde, onunla işbirliği yapan yavruları vardı. Ve (tekrar tekrar yeni) yavrular.

Şayet süratli develer ve koyun sürüsü bizim idare edildiğimiz gibi yönetilirse, sürüden eser kalmaz.

Bu kötü idarecilerin hakimiyeti çok uzun sürdü. Uzun süren bu ızdırap ne zamana kadar, evet ne zamana kadar devam edecektir?

Dindaşların zulüm edilmesine razı oluyorlar. Çocukları yetim, kadınları dul bıraktılar.

(Halka), Eski bir devirde, Havmel'in, köpeğine cimri ve kötü davran-
dığı gibi (davranıyorlar).

O (köpek), gece karanlığı basınca havlardı, sahibini korurdu. Fakat
Havmel onu döver ve aç bırakırdı. Ne kötü bir fesat!

Bizim idarecilerimizin zulmünden daha kötü bir zulmün varlığını
bizden önce kimse söylemedi.

Onlar her yıl bir bid'at ihdas ediyorlar. Onunla tâbîlerinin ayağını
sürçtürüyorlar ve çamura batırıyorlar.

Allah'tan indirilmiş bir kitabın veya vahyin getirmediği bir hükmü,
ruhbanların ihdas ettiği gibi.

Onlara göre müslümanın kanı (nı akıtmak) helaldir. Hurma ağacında
asılı meyva(yı almak) ise haramdır.

.....³¹

Yukarıdaki beyitlerde Kümeyt, Benî Ümeyye'nin siyasetini ele ala-
rak, bu yöneticilerin ve yönetimlerinin kötü olduğunu ortaya koymakta-
dır. Kasidenin baş tarafındaki beyitlerde "Acaba ümmet uykudan uyana-
cak mıdır?" sorusunun cevabını işlemektedir. Şaire göre Benî
Ümeyye'nin yaptığı zulüm ve haksızlıklara karşı halkın ses çıkarmaması
bu hanedanın kötülüklerinin artmasına sebep olmuştur. Bu suretle Kü-
meyt, bir taraftan Benî Ümeyye'yi suçlarken diğer taraftan onların hak-
sızlıklarına göz yuman ümmeti de itham etmektedir. Devamında, İslâm
toplumunun bozulduğuna işaret etmekte ve Benî Ümeyye'ye hitap ederek
onların zengin, halkın ise fakir olduğunu söylemektedir. Burada şair, hali-
fe Hişam'ı "saldırgan kurt", Irak valisi Halid el-Kasrî'yi de "büyük sırt-
lan" şeklinde tavsif etmekte ve halkın bozulmasında idarecilerin büyük
fonksiyonu olduğunu, bu idarecilerin, kendilerine halktan taraftar da bul-
duklarını ifade etmektedir. Kümeyt'e göre Benî Ümeyye ümmeti ihmal
etmiştir; halkla ilgilenmemektedir. Şairi olumsuz yönde en fazla etkile-
yen hususlardan birisi de Benî Ümeyye'nin müslüman halkla zulmetmesi-
dir. Bu sebeple o, çocukların yetim, kadınların dul kalmasına yol açan bu
zulümlere şiddetle karşı çıkmaktadır. Kümeyt'e göre şayet bir çoban, sü-
rüsünü, Benî Ümeyye'nin halkı idare ettiği gibi güderse, sürünün tamamı
helak olup gider. Daha sonra şair, Benî Ümeyye'nin zulmünü bir misalle
ortaya koymakta ve bu hânedanın halka davranışını cimri bir kadın olan
Havmel'in, köpeğine yaptığı muameleye benzetmektedir. Rivayete göre
bu kadın, dişi köpeğini kendisini koruması için geceleri evinin önüne
bağlar; gündüzleri de yiyeceğini temin etmesi için serbest bırakmış.

31. *Hâşimiyyât* (Leiden), 110-125; (Beirut), 146-163; Alm. ter., 78-86.

Fakat dışarıda her zaman yiyecek bulamayan köpek çoğu zaman aç kalır-
mış. Zaman gelmiş, açlıktan kuyruğunu yemiş. Bu vesileyle "Havmel" in
köpeğinden daha aç"³² sözü Araplar arasında atasözü haline gelmiştir. Şu
halde şaire göre Benî Ümeyye, halkla kendi menfaatleri ölçüsünde ilgi-
lenmekte; bunun dışında, toplumla igilenmemekte ve onları sorunlarıyla
başbaşa bırakmaktadır. Sonunda zararlı çıkan da halk olmaktadır. Bu mi-
salden sonra şair, Benî Ümeyye'nin zulmünden daha kötü bir zulmün ta-
rihte görülmediğini söylemektedir. Ruhbanların bid'at ihdas ettiği gibi
Ümeyye oğulları da bid'at ihdas etmekte ve bu suretle insanların günah
işlemesine sebep olmaktadırlar. Şaire göre Benî Ümeyye'nin helâl-haram
anlayışı İslâm'ın öngürdüğünden farklıdır. Onlar, Allah'ın helâl kıldığını
haram, haram kıldığını da helâl saymaktadırlar. Şair onların bu anlayışını
da bir misalle açıklamaktadır: "Müslümanları öldürmeyi helâl, hurma ye-
meyi haram sayıyorlar". Bu ifadesiyle Kümeyt, Benî Ümeyye'nin Kur'an
ve Sünnet'ten uzaklaştığını açıklamakta ve onları bid'at ve dalalet ehli
olarak vasıflandırmaktadır.³³

3- Benî Hâşim İle Benî Ümeyye'yi Mukayese Etmesi

Kümeyt, Hâşimiyyât'ta Benî Hâşim ile Benî Ümeyye'yi, bu iki kabi-
lenin vasıflarını ve siyaset anlayışlarını zikretmek suretiyle, sık sık muka-
yese etmektedir. Bu suretle o, Emevîlerin mevcut nizamını yıkmak ve
Hâşim oğullarının iktidara gelmesini sağlamak için, Benî Hâşim lehine
kamuoyu oluşturmaktadır. I. Hâşimiyye'ye, ilk üç beyitle giriş yaptıktan
sonra, 4. beyitten 35. beyite kadar Benî Hâşim'in adaletini ve diğer vasıf-
larını anlatmakta, bunu takip eden 5 beyitte Benî Ümeyye'nin kötü siya-
setinden bahsetmekte ve sonra tekrar Benî Hâşim'e dönmektedir. Biz bu
konuyu işlerken sözü fazla uzatmamak gayesiyle Benî Ümeyye ve Benî
Hâşim'i tavsif ettiği beyitlerin tamamını vermeyerek, bunlardan seçmeler
yapmakla yetineceğiz. Önce Benî Hâşim'in âlim, âdil, cömert, mâhir ve
müttakî olduğunu belirttiği beyitleri, ardından da Benî Ümeyye'yi değer-
lendirdiği ve daha sonra, tekrar ele aldığı Benî Hâşim'le ilgili beyitleri
kaydedeceğiz. Ancak bu suretle, şairin yaptığı mukayeseyi net bir şekilde
ortaya koymamız mümkün olabilecektir.

القرييين من ندى و البعيد
ن من الجور في عرى الأحكام

والمصيين باب ما أخطأ النا
س مرمى قواعد الإسلام

.....
را جحى الوزن كاملى العدل في
السيرة طين بالأمر الجشام

32. el-Meydânî, *Mecmau'l- Emsâl*, tah. M. Ebü'l-Fazl İbrahim, Kahire 1978-79. I, 331.

33. Şevki Dayf, *et-Tatavvur ve't-Tecdid*, 286.

.....

غالبين ها شميين في العر م ربوا من عطية العلام
 ومحلون و محرمون مقرو ن لحل قرارة وحرام
 ساسة لا كمن يرى رعية النا س سواء ورعية الأنعام
 لا كعبد الملك أو كو ليد أو سليمان بعد أو كهشام
 رأيه فيهم كراى ذوى الثلة في الثائجات جنح الظلام
 جزدى الصوف وانتقاء لذى المحنة و انعق ودعدعا بالبهام
 من يمت لا يمت فقيدا ومن يجر بي فلا ذو إل ولا ذو ذمام
 فهم الأقربون من كل خير وهم الأبعدون من كل ذام
 فهم الأرفون بالناس في الرأفة والأحلمون في الأحلام
 بسطوا أيدي النوال وكفوا أيدي البغى عنهم والعرام
 أخذوا القصد واستقاموا عليه حين مالت زوامل الآتام

.....

أسرة الصادق الحديث أبي القا سم فرع القدامس القدام

.....

(Benî Haşim) kerem ehlidir. Hükümleri tatbikte haksızlıktan uzaktır.

İnsanların hata ettiği yerde onlar isabet ederler. İslâm'ın direklerini dikenler (onlardır).

...

İyi amelleri çoktur. (İnsanlar arasındaki) davranışlarında tamamen âdildirler. Çok zor müşküllerin halledilmesinde mâhirdirler.

...

Gâlib (b. Fihr'in) ve Hâşim (b. Abdimenâf)'ın torunlarıdır. İlimde Allâm (Allah)'ın hediyesi ile yetişmişlerdir.

...

Hacda menâsıkı eda edicidirler. İnsanlara helali helal, haramı da haram kılarlar.

(Haşim oğulları) yöneticidirler; fakat insanların yönetilmesi ile hayvanların yönetilmesini eşit görenler gibi değil.

(Onlar), Abdülmelik, Velid, Süleyman ve Hişam gibi değildirler.

Bunların (Benî Ümeyye) insanlar hakkındaki düşüncesi, sürüsünü karanlıkta güden çobanın düşüncesi gibidir.

(Çoban) koyunun yününü kırpar, semiz koyunun kemiğinin iliğini alır, sonra da hayvana avazı çıktığı kadar bağırır ve azarlar.

Onlardan (Benî Ümeyye) birisi ölürse, kimse onun ölümünü hissetmez; yaşayanlar da ahde ve hakka riayet etmezler.

Fakat onlar (Benî Haşim), iyilik ehlidir ve ayıplardan uzaktır.

Onlar insanların en merhametlisi ve en mülayimidirler.

İhsan konusunda elleri açıktır. Azgınlıkta ve cehalette ise (ellerini) kapatırlar.

Onlar doğru yolu takip ettiler ve bu yolda istikamet üzere oldular. Aynı zamanda günah develeri onlardan uzak oldu.

...

(Benî Hâşim), doğru sözlü, şerefli ve üstün (olan) Ebu'l-Kâsım'ın ailesidir.

...³⁴

Şair, Benî Hâşim'le Benî Ümeyye'yi mukayese ettiği yukarıdaki beyitlerinde önce Hâşim oğullarının âdil, cömert, isabetli karar veren, salih amel işleyen, haram ve helâli tanıyan kimseler ve iyi idareciler olduklarını açıkladıktan sonra belli başlı Emevî halifelerini zikrederek bunların da kötü idareciler olduğunu ortaya koymaktadır. İsimlerini saydığı Emevî halifeleri Abdülmelik, Velid, Süleyman ve Hişam'dır. Şairin, Emevî halifelerini sayarken Ömer b. Abdilaziz'i zikretmeyerek onu diğerlerinden ayırması dikkati çekmektedir. Bu halifelerin halkı yönetişini karanlıkta koyun güden çobanın, sürüyü idare edişine benzetmektedir. Şaire göre ümmeti keyfi bir biçimde yöneten Benî Ümeyye, sürüsüne, sadece yününden, sütünden ve etinden istifade ettiği ölçüde önem veren çoban gibidir. Benî Ümeyye, insanların elindeki malı-mülkü alma ve onu biriktirme gayesine ma'tuf bir siyaset takip etmektedir. Şaire göre onlar, yönetimleri

34. *Hâşimiyât* (Leiden), 2-14; (Beyrut), 12-26, Alm., ter. 2-11.

altındaki halka, çobanın koyunlara hiç çekinmeden bağırıp çağırdığı gibi davranmaktadır.

Şair, Benî Ümeyye'den sonra tekrar Benî Hâşim'den bahsetmektedir: Onlar iyilik ehli, merhametli, alçak gönüllü ve cömerttirler; günahlardan uzak dururlar. Çünkü onlar, Hz. Muhammed'in neslidirler.

4- Hz. Hüseyin'in Şehadeti Üzerinde Durması

Kümeyt, bir taraftan müşriklerle, diğer taraftan Hâricîlerle savaşan Hz. Ali'den ve Allah'ın, ikî müslüman cemaati kendisi sayesinde birleştirdiği Hz. Hasan'dan bahsetmektedir Hz. Hasan'ın kahramanlıkta babasından geri kalmadığını ifade ettikten sonra, sözü Hz. Hüseyin'e getirmektedir: Onu zorbalar öldürmüştür. Üstelik, aralarına gelmesi için ona haber gönderip sonra ihanet eden pek çok sefih insanın gözü önünde şehid edilmiştir. Onu veled-i zinâlar susuz bırakarak katletmişler ve bu hareketleriyle, çok faziletli bir şahsı öldürmüş olduklarının bilincine varmamışlardır. Şairin bu konudaki beyitlerinden bazıları şunlardır:

وقتيل با لطف غودر منه بين غوغاء أمة و طعام

.....

قتل الأدياء إذ قتلوه أكرم الشارين صوب الغمام

Ve Taff'ta³⁵ öldürülen (Hüseyin)'e toplumun en alçakları ve azgınları arasında ihanet edildi.

...

Onu veled-i zinâlar öldürdüler. Onu öldürmekle, beyaz bulutun yağmur suyunu içenlerin en iyisini (katletmiş oldular)³⁶.

Kümeyt, Hz. Hüseyin'in öldürülmesini müslümanların başına gelen en büyük musibetlerden birisi olarak görmektedir. Şaire göre onun, babası zâniyenin oğlu olan bir şahsın eliyle katledilmesi, musibet oluşunu bir kat daha artırmaktadır. "Hz. Hüseyin, Fırat kenarında, beraberinde bulunan Benî Hâşim'in ve diğerlerinin öldürülmesinden sonra, desteksiz bir halde tek başına öldürülmüştür. Düşmanlar ona önce hakaret edip, sonra öldürerek, cesedini toprağa karışmış bir şekilde bırakmışlardır. Alnı da kanlar içindeydi". Devamla Kümeyt, Hz. Muhammed'in ailesini sevenlerin, Hz. Hüseyin'in cesedi etrafında toplanıp ağlamalarını ve iyiliklerini sayıp dökmelerini tasvir etmektedir: Kadınlar, onun iyiliklerini sayarak, içlerinden birini kaybeden vahşî sığırların, üzüntüyle, ölen arkadaşlarının çevresinde döndükleri gibi, Hüseyin'in etrafında dönüyorlardı. Şair bu duygu ve düşüncelerini şu beyitlerinde dile getirmektedir:

ومن أكبر الأحداث كانت مصيبة علينا قتيل الأدياء الملحّب
قتيل بجنب الطف من آل هاشم فيالك لحما ليس عنه مذنب
وبمنعفر الخدين من آل هاشم ألا حبذا ذاك الجبين المترّب

35. Kûfe bölgesinde, Fırat'ın kenarında bulunan mevkiin adıdır. Hz. Hüseyin burada bulunan Kerbelâ'da şehit edilmiştir. el-Bekrî, *Mu'cem Me'sta'cem*, Beyrut 1983, II, 891.

36. *Hâşimiyât* (Leiden), 20-21; (Beyrut), 33-34; Alm. ter., 16.

Bize musibet olan hadiselerin en büyüklerinden (birisi) veled-i zinalar tarafından öldürülen ve kılıçlarla parçalanan (ın öldürülmesi) dir.

Hâşim oğullarından Taff'taki ölü. Vah onun koruyucusu olmayan cesedine.

Hâşim oğullarından, yanakları tozla örtülen ölü. Toprakla boyanmış ne güzel alın o!

...³⁷

Kümeyt, IV. Hâşimiyye'de Benî Ümeyye'nin kötü idaresini anlattıktan sonra tekrar Hz. Hüseyin'in şehid edilmesine dönmektedir: Onun Fırat suyundan içmesine engel olunmuştur. Halbuki Hüseyin ve beraberindekiler her hangi bir suç işlememişlerdi. Suçsuz olmalarına rağmen Emevîler ve yandaşları, onun ve beraberindekilerin kanını helâl saymışlardır. Sefih kimseler, kimi silahlı ve kimi de silahsız olarak halifeyi ve valisini memnun edebilmek için Hüseyin'e saldırmışlardır. Şair, Hz. Hüseyin'in öldürülmesini, müslümanların başına gelen en büyük musibetlerden birisi olarak gördüğünü burada da tekrarlamakta ve onun yalnız bırakılmaması gerektiğini ifade etmektedir. Aç kurtlara benzettiği katiller, gûya din adına hareket ediyorlarmış gibi Peygamber torununu öldürdüklerinde tekbir getirmişler ve kelime-i tevhid okumuşlardır. Bu katiller halife nezdinde mukâfata nail olacaklarını ümit ederken hayal kırıklığına uğramışlardır. Kümeyt, Hz. Hüseyin'i öldürenleri kötülemesinin yanında, onu desteksiz bırakanları da suçlamaktadır. Bu konudaki beyitlerinden bazıları şunlardır:

فلم أرمخذولا أجمل مصيبة وأوجب منه نصرة حين يحذل

...

تهافت ذؤبان المطامع حوله	فريقان شتى ذو سلاح و أعزل
إذا شرعت فيه الأسننة كبرت	غواتهم في كل أوب وهللوا
فما ظفر الجري إليهم برأسه	ولا عدل الباكي عليه المولول
فلم أرموتورين أهل بصيرة	و حق لهم أيد صحاح وأرجل
كشيخته والحرب قد ثقيت	ها أمامهم قدر يجيش و مرجل
فريقان هذا راكب في عداوة	وباك على خذلانه الحق معول
فما نفع المساتأ خرين نكيصهم	ولا ضرر أهل السابقات التعجل

....

37. Haşimiyyât (Leiden), 62; (Beirut), 84-85.

Ben kendi haline terkedilen kadar büyük musibete uğrayan ve yalnız bırakıldığında ondan daha fazla yardım gereken birisini görmedim.

...

Hırslı kurtlar onun (Hüseyn) etrafından silahlı ve silahsız olarak iki grup halinde saldırdılar.

Mızraklar ona değdiği zaman, saldırganların azgınları her taraftan “tekbir” getirdiler ve “Lâ ilâhe illallah” dediler.

Fakat (hal böyle iken) onun başını Benî Ümeyye'ye gönderenler, kazanç elde edemediler. Ona ağlayanlar ve feryâd edenler de doğru davranmadılar.

Basiret ve hak ehli olup, elleri ve ayakları sağlam olduğu halde, öldürülen dostlarının intikamını almayanları görmedim.

Onun taraftarları gibi (lerini görmedim). Ki onların önünde savaş kazanı sacayağına konuldu ve (altı) yakıldı.

(Onlar Hüseyn'in öldürülmesi konusunda) iki grupturlar: Düşmanlıkta ileri gidenler ve onu terkettikleri gerçeğine ağlayanlar.

Geri çekilenlerin çekilmeleri fayda sağlamadı; (Hüseyn'e) yardım için ilerleyenlere acele etmeleri de zarar vermedi.

...³⁸

5. Kümeyt'in Hilafetle İlgili Görüşleri

a- Hilafetin Benî Hâşim'e Vasiyyet Yoluyla İntikali

و أصفاه النبي علي اختيار
 و يوم الدوح دوح غدیر خم
 ولکن الرجال تبايعوا
 فلما أرمثلها خطرا مبيعا
 بما أعبى الرفض له المذيعا
 أبان له الولاية لو أطيعا

Peygamber onu (Ali) ihtiyarla seçti. Öyle ki o (seçim), onu terkedeni ve hakkında kötülük yayarı yorgun kılar.

38. *Hâşimiyyât* (Leiden), 128-130; (Beyrut), 167-170; Alm., ter., 87-89.

Ulu ağaç gününde, Hum su birikintisindeki ulu ağaç gününde (Resûlullah) açıkça liderliğin (velâye) ona ait olduğunu açıkladı. Keşki ona itaat edilseydi!

Fakat adamlar birbirine biat ettiler ki³⁹ ben onun gibi tehlikeli bir biât görmedim.

...⁴⁰

إن الرسول رسول الله قال لنا
 إن الرولى على غير ما هجرنا
 في موقف أو قف الله النبى به
 لم يعطه قبله من خلقه بشرا
 هو الإمام إمام الحق نعرفه
 لا كالذين استزلانا بما أئتمرا

Gerçekten, Resûl, Allah'ın Resûlu bize dedi ki "Veli (lider, halife) Ali'dir." O yanlış söylemiş olamaz.

Bir mevkide ki Allah, Peygamber'i orada durdurmuştu. (Allah) bunu, ondan önce, yarattıklarından kimseye bahşetmedi.

O, imam, gerçekten imamdır, onu biz biliyoruz. İstişare ettikleriyle bizim ayağımızı sürçtürenler gibi değil.⁴¹

b. Hz. Ebubekir ve Ömer'in Hilâfeti Hakkındaki Görüşü

Kümeyt, hilafetin Hz. Peygamber tarafından Hz. Ali'ye vasiyet edildiğini savunmakla birlikte Hz. Ebubekir ve Ömer'in hilafetini batıl olarak

39. Kümeyt'in burada Emevîlerden mi yoksa Hz. Ebubekir ve Hz. Ömer'den mi bahsettiği belli değildir.

40. *Hâşimiyyât* (Leiden), 152-153; (Beyrut), 197; Alm., ter., 104.

41. *Hâşimiyyât* (Leiden), 156; (Beyrut), 202; Alm., ter., 108. İmamet meselesi Ehl-i Sünnet ile Şîa arasında en önemli ihtilaf konusudur. Ehl-i Sünnet'e göre âdil, âlim, sıhhatli ve irade sahibi her müslüman, ümmetin seçimiyle (biât) devlet başkanı olabilir (el-Maverdî, *el-Ahkâmü's-Sultâniyye*, Kahire, 1983, 6; ayrıca bu konuda Câhiz'in görüşü için bkz. Sabri Hizmetli, *Kitâbu'l-Osmaniyye'ye göre Câhiz'in İmamet Anlayışı*", A.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi, XXVI, Ankara 1983, 708). Şîa'ya göre ise Hz. Peygamber kendisinden sonra Hz. Ali'yi seçmiştir ve imam Hz. Ali'nin soyundan olması gerekir. Bu konuda Kümeyt'in fikirleri, Şîa'nın görüşleri ile uyumaktadır. Gerçekte Hz. Peygamber, vefatından önce Ümmeti yönetmek üzere, yerine geçecek kimseyi tayin etmemiştir. Kur'an-ı Kerim'de de bu hususta bir hüküm bulunmamaktadır. Devlet başkanı (imam-halife) seçimi Müslümanların iradesine taalluk eden bir iştir. Halkın işlerinin yürütülmesinde müşavereyi emreden bir dinde devlet başkanı tayininin elbette seçimle olması gerekir. Aksi takdirde, halifenin Hz. Peygamber tarafından tayin edilmesi durumunda, yönetim belli bir zümrenin tekelinde kalacak ve bu zümre içinden çıkabilecek ehil olmayan şahıslar idareye geçebilecekti. Buna ilaveten, devlet başkanının "nass" ve "vesâyet"le belirlenmemiş olması, müslümanlara, ehil olan kişileri yönetime getirme, icraatlarını kontrol etme ve gerekirse yargılama hak ve yetkisini vermiştir (Bkz. Sabri Hizmetli, *İslâm Tarihi*, Ankara 1991, 189).

kabul etmez. Hilafet konusunda kalbi ve duyguları Hz. Ali'den yana olmakla beraber Hz. Ebubekir ve Ömer'e sövmeye de razı olmaz. Resûlullah'ın kızı Fatıma'ya Fedek'i ve mirasını vermemelerini hoş karşılamaz, tutumlarını beğenmez. Ancak, meseleyi Allah'a havale etmeyi uygun görür. Bu konudaki beyitleri şunlardır:

أهوى علياً أمير المؤمنين ولا
أرضى بستم أبي بكر ولا عمراً
ولا أقول وإن لم يعطيا فدكا
بنت الرسول ولا ميراثه كفراً
الله يعلم ما إذا يأتيان به
يوم القيامة من عذر إذا عتذرا

Emîru'l-Mü'minîn Ali'yi seviyorum. Ebubekir ve Ömer'e sövmeye (de) razı olmam.

Her ne kadar onlar Rasûlullah'ın kızına Fedek'i ve mirasını vermedilerse de "kâfirdirler" demem.

Kıyamet gününde özür beyan edecekleri zaman ne mazeret ileri sürceklerini Allah bilir.⁴²

Daha önce de belirttiğimiz gibi⁴³ Kümeyt, ilk iki halifeyi "küfür" ile suçlamama konusunda Zeyd b. Ali ile aynı görüştedir. Genellikle Şîa, Râfîzîler ve Kümeyt'in muasırı bazı şairler ilk iki halifeyi küfürle suçlarlar;⁴⁴ hilafeti Hz. Ali'nin elinden gasbettiklerini iddia ederler. Kümeyt'in fikirlerinin Zeyd b. Ali, Zeydiyye ve diğer bazı Şîu fırkaların görüşleriyle mukayesesini "Kümeyt'in şîliği meselesi" ni işlerken yaptığımız için bu konuya tekrar dönmek istemiyoruz. Ancak, Kümeyt'in Zeydiyye mezhebinden olduğunu iddia eden, hatta bunu ısrarla vurgulayan Şevki Dayf'ın⁴⁵ ve Numan el-Kâdî'nin⁴⁶ en başta gelen delillerinin yukarıdaki beyitler olduğunu ifade etmekle yetinmek istiyoruz.⁴⁷

42. *Hâşimiyât* (Leiden), 156; (Beyrut), 202; Alm. ter., 107-108.

43. Bkz. s.

44. Geniş bilgi için bkz.: Nebîl Hilâl Ebû Haltem, *el-Fıraku'l-İslâmiyye Fikren ve Şi'ren*, Beyrut 1990, 141, 158.

45. *et-Tatavvur ve't-Teccid*, 283.

46. Nu'mân el-Kâdî, *el-Fıraku'l-İslâmiyye fi's-Şi'ri'l-Emevî*, Mısır 1970, s. 609 vd.

47. Kümeyt'in Zeydiyye'den ayrıldığı bir diğer nokta da "vasiyyet" meselesidir. Kümey'te göre imamet, Hz. Peygamber tarafından Hz. Ali'ye vasiyyet edilmiştir. Zeydiyye'ye göre ise, Hz. Peygamber, isim ve şahsını belirtmek suretiyle yerine bir imam vasiyyet etmiş değildir. İmam, ancak vasıfları ile tanınabilir. Taşındığı vasıflar itibarıyla imam Hz. Ali olmalıdır. (Bu konuda bkz.: E. Ruhi Fiğlalı, *Liikâdi İslâm Mezhepleri*, 126). Şevki Dayf ve Nu'man el-Kâdî Kümeyt'in Zeydiyye mezhebinden olduğunu ileri sürerken bu hususu hiç dikkate almamışlardır. Kanaatimize göre bu yazarlar, Kümeyt'in, Şîa'nın en mu'tedil ve Ehl-i Sünnet'e en yakın kolu olan Zeydiyye mezhebine mensup olduğunu gösterme çabası içinde bulunmaktadırlar.

C-Hilâfet Benî Hâşim'in Hakkıdır, Benî Ümeyye Gâsıptır.

İlk iki halife hakkında ılımlı fikre sahip olan Kümeyt, Benî Ümeyye'yi gâsıp olarak kabul etmektedir. Ona göre Benî Hâşim'e ait olan hilafet mührünü Benî Ümeyye gasbetmiştir ve hâlâ kullanmaktadır. Şüphesiz burada onun mühürden maksadı hilafet makamıdır. Bu makam Benî Hâşim'in olduğu halde, şair Benî Ümeyye'nin orada oturmalarını hayretle karşılamakta ve bu tür gasbın bir benzerini görmediğini ifade etmektedir. Bundan sonra Benî Hâşim'in haklarını savunmak maksadıyla Kur'an-ı Kerim âyetlerini delil olarak zikrederek, Hâ-mîm ile başlayan sûrelerde ve başkalarında onların hakkını belirleyen âyetler bulunduğunu belirtmektedir. Hâşimiyyât'ın şârihi Ebû Riyâş el-Kaysî'ye göre⁴⁸ bu âyetler şunlardır:

"De ki: Ben buna karşılık sizden akrabalık sevgisinden başka bir ücret istemiyorum".⁴⁹ "Ey Ehl-i Beyt! Allah sizden sadece günahı gidermek ve sizi tertemiz yapmak istiyor."⁵⁰ "Zilkurbâ'ya hakkını ver".⁵¹ "Bilin ki ele geçirdiğiniz ganimetin beşte biri Peygamber'in ve yakınlarının...dır".⁵²

Kümeyt, bu âyet-i kerimelerin açık bir şekilde Benî Hâşim'in haklarına delalet ettiğini ve bu âyetleri Benî Hâşim'in dışındakiler için te'vil etmenin mümkün olmadığını ifade etmektedir.

Kureyş'in, yâni Benî Ümeyye'nin, Benî Hâşim'in hakkıyla halkı yönettiğini belirten şair, Ümeyye hanedanının ilk halifesi Muaviye için "el-Fezz" (tek), ondan sonraki halifeler için "er-Redîfîn" (tâbî olanlar, peşinden gelenler) tabirini kullanmaktadır. "el-Fezz", ayrıca fal oklarının ilki, "er-Redîf" ise, atın terkisine binen yolcu manasına geldiği gibi, kumarçılardan biri yahut ikisi kazandığında, kendisi de oku getirerek araya sokulmak isteyen kimse manasına da gelmektedir. Şair bu tabirlerle teşbih yaparak, Benî Ümeyye'nin meşrû olmayan yollarla hilafeti ellerinde bulundurduğunu anlatmaya çalışmaktadır: Onlar halkı zor kullanarak yönetiyorlar, kendilerine boyun eğdiriyorlar ve halktan zorla bîat alıyorlar. Biri gidip diğeri iktidara gelince aynı muamele tekrarlanıyor. Birbiri peşine iktidara gelen Emevî halifeleri, halkı adaletle yönetmemekte ve insanları rahat bırakmamaktadırlar. Onların yegâne gayesi halktan gelir temin etmektir. Sürünün sahibi nasıl develerin sütünü sağarsa, Onlar da halktan zorla vergi almaktadırlar. Benî Ümeyye'nin önem verdiği başka bir husus yoktur. Selefenden sonra idareye gelen yeni halife, eski azgınlığı tekrar et-

48. *Hâşimiyyât* (Leiden), 38-39; (Beyrut), 55-56.

49. 42 Şûrâ, 23.

50. 33 Ahzâb, 33.

51. 17 İsrâ, 26; 30 Rûm, 38.

52. 8 Enfâl, 41.

mekte ve azgınlıklar birbirini izlemektedir. Şair, Benî Ümeyye'nin Benî Haşim'e karşı düşmanlığını üvey kardeşlerin birbirine olan düşmanlığına; devamında da Benî Ümeyye'yi sırtlanlara ve kurtlara benzetmektedir: Kurtların koyunları yakalayıp parçaladıkları gibi bunlar da halkı öldürüyorlar. Emevî halifeleri şiddet yanlısıydılar; halka karşı zor kullanmaktadırlar. Bu konuya dair beyitlerinden bazıları şunlardır:

فلم أر غضبا مثله يتغصب	بخاتمكم
تاؤها منا تقى ومعرّب	وجدنا لكم في آل حميم آية
لكم نصب فيها لذى الشك منصب	و في غيرها آيا وآيا تابعت
وبا لفذ منها والرد يفين نركب	بحقكم امست قريش تقودنا
أنا خورا لأخرى والا زمة تجذب	إذا امتصعنا كارهين لبيعة
وهمهم أن يمتروها فيحلبوا	ردافنى علينا لم يسيما رعية
فيفتصلوا أفلاءها ثم يربوا	لينتجوها فتنه بعد فتنه
وسامتنا منهم ضباغ وأذؤب	أقا ربنا الأدنون منهم لعله
يقحمننا تلك الجراثيم متعب	لنا قاعد منهم عنيف وسائق

Onların (Benî Ümeyye) hakimiyeti sizin (Benî Hâşim) mührünüzle geçerlik kazanıyor. Ben onun benzeri bir gasp görmedim.

Sizin (Benî Hâşim) için Hâ-mîm sûresinde ayet bulduk. Aramızdan açık konuşmaktan korkanlar onu te'vil ettiler.

Hâ-mîm'in dışında da pek çok âyet vardır. On(lar) da şüphe eden yolur, (bu ayetleri) sizin dışınızdakilere te'vil etmeye kadir olamaz.

Sizin hakkınızla Kureyş bizi yönetir oldu. Tek (Muaviye) ve ondan sonra hilafet makamına gelenlerle yönetilir olduk.

Bizi bir bîat için zorlarlarken, diğer bir bîat için dizginini sert bir şekilde çekerek deveye diz çöktürdüler..

Onlardan birisi diğerinin arkasından idareye geçiyor. Sürünün serbestçe otlamasına müsaade etmiyorlar. Onların yegâne ihtimamı sürüyü sağlamak (ve sütünü almak)tır.

Ki onlar, (bîattan) tekrar tekrar fitne üretiyorlar. Yavruyu, büyüyen memeden kesiyorlar. Sonra bir başka fitne ve bîat için büyütüyorlar.

Onlar (Benî Ümeyye) bizim en yakın üvey kardeşlerimizdir. Onların siyaseti sırtlanların ve kurtların siyaseti (gibi)dir.

Onlar (Benî Ümeyye) dan bizi "şiddet"le yöneten halife ve vali vardır. Bize gücümüzün yetmeyeceği şeyleri yüklüyorlar.⁵³

d- Hilâfetin Miras Olması Meselesi

Kümeyt, Benî Hâşim'in hilâfet hakkını Hz. Muhammed'in mirası meselesiyle ispat etmeye çalışmaktadır. Ona göre Hâşim oğulları hem nassla ve hem de aklen hilafet makamının sahibidirler. Onlar Hz. Muhammed'in malına vâris oldukları gibi, devletin idaresine de vâris olurlar. Peygamber'in miras bırakmadığını iddia edenlerin bu iddiaları yanlıştır. Şâire göre sair insanların miras bıraktığı gibi Peygamber de miras bırakır. Diğer insanların faydalandığı bu haktan Peygamber'in neslini mahrum etmek doğru değildir. Şâir bu konuyla ilgili beyitlere, Emevî ailesinin, hilâfetin kendilerine miras olarak intikal ettiğini iddia ettikleri beyitlerle

وما ورثتهم ذاك أم ولا أب	وقالوا ورثناها أبانا وأمنا
سفاها وحق الهاشميين أوجب	يرون لهم حقا على الناس واجبا
به دان شرقى لكم ومغرب	ولكن مواريث ابن آمنة الذى
ونفسى. ونفسى بعد بالناس أطيب	فذلك موروثا أبى وأبو أبى

لقد شركت فيه بكيل وأرحب	يقولون لم يورث ولولا تراثه
وكندة والحيان بكر و تغلب	وعك ولخم والسكون وحمير
وكان لعبد القيس عضو مؤرب	ولا تشلت عضوين منها يحابر
ولا فتدحت قيس بها ثم أتقبروا	ولا تنقلت من خندق في سواهم
ولا غيبا عنها إذا الناس غيب	وما كانت الأنصار فيها أدلة
ويوم حنين والدماء تصبب	هم شهدوا بدرا وخيبر بعدها

فإن ذوى القربى أحق وأقرب	فإن هى لم تصلح لى سواهم

53. *Hâşimiyyât*, (Leiden), 39-41; (Beirut), 55-59; Alm., ter., 32-33.

başlamakta; konuyu tartıştıktan sonra bu makamın Zilkurbâ'nın hakkı olduğunu savunduğu beyitle noktalamaktadır:

Onlar (Benî Ümeyye) diyorlar ki "biz onu (hilâfet makamını) babamızdan ve anamızdan miras olarak devraldık". Fakat onu (hilâfeti) bunlara ana ve baba miras bırakmadı.

Onlar, akılsızca kendilerinin insanlar üzerinde gerekli hakları bulunduğunu zannediyorlar. Benî Hâşim'in hakkı ise daha zorunludur.

(Hilâfet), şark ve garb ehlinin kendisine boyun eğdiği Âmine'nin oğlu (Muhammed)nun mirasıdır.

Mevrûs olarak (peşpeşe) babamı, babamın babasını ve kendimi sana fedâ ediyorum. O zaman ben insanların en mutlusuyum.

...

(Ümeyye oğulları) diyorlar ki, (hilâfet) miras olarak bırakılmadı. Şâyet miras değilse, bu takdirde Bekîl ve Erhab (kabileleri) ona ortak olurlar.

Akk, Lahm, Sekûn, Himyer, Kinde, Bekr ve Tağlib (kabileleri de ortak olurlar.

Yuhâbir ondan iki hisse alırdı. Abdülkays'ın da tam bir hissesi olurdu.

Makam, Hindif'ten diğer kabilelere intikal ederdi. Sonra Kays onunla ateş yakar ve tutuştururdu.

Ensâr bu konuda sessiz kalmazdı. İnsanlar uzaklaştığı zaman onlar hilafetten uzak olmazdı.

Onlar (Ensâr) Bedr'e, daha sonra Hayber'e ve Huneyn savaşına katıldılar ve kanları aktı.

...

O (hilâfet), şâyet Kureys'in dışındaki bir kabile için uygun değilse, o takdir, "Zilkurbâ" daha hak sahibi ve daha yakındır.⁵⁴

Bilindiği gibi Emevîlerde hilâfet, Muaviye b. Ebî Süfyan'dan itibaren babadan oğula intikal eden bir mirasa dönüşmüştür. Şairin yaşadığı dönemdeki Emevî halifeleri, artık bu makamın kendilerine babalarından ve dedelerinden miras kaldığını iddia eder hale gelmişler ve hatta bunu bir delil olarak kullanmaya başlamışlardır.

54. *Hâşimîyyât* (Leiden), 41-46; (Beyrut), 59-65; Alm., ter., 33-36.

Emevîlerin, gerçekten Kümeyt'in dediği gibi, hilafetin kendilerine miras olarak intikal etmiş olduğunu savunduklarına dair bilgilere, Hâşimiyyât dışındaki kaynaklarda da rastlanmaktadır. Bu bilgilerden bir kısmına göre Benî Ümeyye Hz. Osman'ın, diğer bir kısmına göre ise Hz. Peygamber'in mirasçısıdır. Bilindiği üzere Muaviye b. Ebî Süfyan, hilafeti elde etmek gayesiyle Hz. Osman'ın kanını talep etmiş ve çok geçmeden bu emelini nail olmuştu. Nitekim, o Medine halkına yaptığı bazı konuşmalarda hilafete ümmetin seçimi ile değil, bilakis savaşarak ulaştığını belirtmişti⁵⁵. Emevîler, hilafeti Hz. Osman'dan miras olarak devraldıklarını; çünkü III. halifenin bu makama şûra ile geldiğini ve görevi başında iken mazlum olarak öldürülmesi sonucu Benî Ümeyye'nin elinden çıkıp başkasına intikal ettiğini ve geri alıncaya kadar savaştıklarını iddia ediyorlardı.⁵⁶ Benî Ümeyye'yi destekleyen şairler bunu defalarca dile getirmişlerdir. Ahtal'ın Bîşr b. Mervan'a bunu açıkça söylediği görülmektedir.⁵⁷ Ferezdak da Abdümelik b. Mervan'a söylediği şiirlerinde hilafetin Benî Ümeyye'ye Osman b. Affan yoluyla intikal ettiğini, Benî Ümeyye'nin, Osman'ın ailesine mensup olması sebebiyle, onun mirasında en fazla hak sahibi olduğunu belirtiyordu.⁵⁸ Aynı şair, Velid b. Abdümelik'e, hilafetin Osman b. Affan kanalıyla geldiğini söylüyordu.⁵⁹ Yezid b. Abdümelik'e söylediği bir şiirde ise, hilafetin Osman'a ait olduğunu, ondan Muaviye'ye geçtiğini ve Benî Ümeyye arasında silsile yoluyla kendisine intikal ettiğini açıklıyordu.⁶⁰ Aynı şekilde Hişâm b. Abdümelik'e de Benî Ümeyye'nin Osman'ın vârisleri olmaları dolayısıyla hilâfete nail olduklarını dile getiriyordu.⁶¹

Bunun yanında, Benî Ümeyye, hilâfetin Hz. Muhammed'den kendilerine intikal ettiğini de savunuyordu. Nitekim Şam ahalisi arasında, hilâfeti Rasûlullah'a yakınlıkları sebebiyle ellerinde bulundurdukları fikrini yaymışlardı.⁶² Bunu da Hâşimîlerin, Rasûlullah'ın yakın akrabası olduklarından dolayı hilafet iddialarına alternatif bir düşünce olarak ortaya atmış buldukları anlaşılmaktadır.

Ferezdak'ın divanında bu konuyla ilgili bazı beyitler de bulunmaktadır. Bu şair, Yezid b. Abdümelik'e, Emevîlerin Râsûlullah'a vâris olduklarını⁶³, Hişâm b. Abdümelik'in oğlu Muaviye'ye, Hz. Muhammed'in mirasında Benî Ümeyye'nin diğerlerinden daha fazla hak sahibi olduğunu,⁶⁴

55. İbn Abdırabbih, *el-İkdu'l-Ferid*, tah. Müfid Muhammed Kumeyha ve Abdülmecid et-Terhîni, Beyrut 1987, IV, 171.

56. Hüseyin Atvan, *el-Emeviyyûn ve'l-Hilâfe*, Beyrut 1986, 13.

57. Ahtal, *Dîvan*, Beyrut 1891.

58. Ferezdak, *Dîvan*, Beyrut 1966, I, 25.

59. Ferezdak, II, 210.

60. Ferezdak, I, 114.

61. Ferezdak, I, 114.

62. el-Mes'ûdî, III, 43.

63. Ferezdak, II, 282.

64. Ferezdak, II, 283.

Süleyman b. Abdilmelik'e de, kendilerinin, hilafeti Abdümenaf'ın oğulları Abdüşems ve Hâşim'den miras olarak devraldıklarını⁶⁵ dile getiriyordu.

Kümeyt, Hâşimiyyât'ta bizzat Ferezdak'a cevap vermemekle birlikte, hilafetin Benî Ümeyye'nin hakkı olduğuna dair iddiaların bâtil olduğunu ileri sürmekte; bu makamın bilakis Benî Hâşim'e ait bulunduğunu savunmaktadır. Şaire göre Benî Ümeyye bir taraftan hilafetin miras olduğunu söylemekte; diğer taraftan ise Peygamber'in onu miras olarak bırakmadığını iddia etmektedir. Şâir bu görüşler arasındaki çelişkiyi vurgulamaktadır. Ona göre, şayet Peygamber miras bırakmamış ise, bu, hilafette herkesin hakkı olduğu anlamına gelir ki, o takdirde Kureyş'e de tahsis edilmemiş demektir. O zaman bütün Arap kabileleri, mesela Bekîl, Erhab, Akk, Lahm, Sekûn, Himyer, Kinde, Bekr ve Tağlib ona talip olurlar. Yuhâbir ve Abdülkays kabileleri dahi onda hak iddia edebilirler. Hatta Ensar'ın daha fazla hak iddia etme durumu ortaya çıkar. Çünkü Ensar Hz. Muhammed'i yurtlarına davet etmiş, onu desteklemiş; Bedir, Hayber ve Huneyn gazvelerinde Peygamber'e yardımcı olmuş, savaşmış ve canlarını ortaya koymuştur.

Sonuç olarak, hilafet Kureyş'e mahsustur ve bu kabile içinde de bu makama en layık ve hak sahibi olan da Zilkurbâ'dır. Bu noktada Kümeyt, imametın Kureyşliliğiyle ilgili söze bir hadis olarak işarette bulunmamıştır ki bu dikkat çekicidir. Öyle zannediyoruz ki böyle bir hadis olsaydı ya da Kümeyt böyle bir hadisten haberdar olsaydı, halifeler Kureyştendir, derken böyle bir sözü Hz. Peygamber'in hadisi olarak kullanmaktan sarf-ı nazar etmezdi.

Görülüyor ki Kümeyt, Benî Hâşim'in hilafet hakkını, öncelikle, hilafetin Kureyş'e ve bu kabile içinde de kendilerine ait olduğunu savunan Emevîlerin nazariyyesinden hareketle açıklamaktadır. Bu iddiayı savundukları ve Arap kabileleriyle Ensar'a bu konuda hak tanımadıkları müddetçe Benî Ümeyye'nin hilafette hakkı olmadığını; çünkü Kureyş'in, Rasûlullah'a yakın olmasından dolayı sair Araplara tercih edildiğini, gerekçe Rasûlullah'a yakınlık olunca da Benî Hâşim'in Benî Ümeyye'ye tercih edileceğini savunmaktadır. Kümeyt şüphesiz Zilkurbâ tâbiriyle genel olarak Benî Hâşim'i kasetmektedir.

Kümeyt'in, "hilafetin Peygamber tarafından Benî Hâşim'e bırakılan bir miras olduğu"⁶⁶ şeklindeki fikrinin, Emevîlerin sert icraatlarına karşı

65. Ferezdak, II, 309.

66. Ehl-i Sünnet, Hz. Peygamber'in "Biz Peygamberler topluluğu Miras bırakmayız, geride bıraktığımız şeyler sadakadır", hadis-i şerifine dayanarak onun miras bırakmadığı görüşündedir. Hadis için bkz.: Buhârî, Humus 1; Meğâzî 14, 38; Müslim, Cihad, 49-50, 54, 56; Ebû Dâvud, İmâre 19; Tirmizî, Siyer 44.

bir tepki olarak ortaya çıktığı ve en azından bu sebepten konuyu dile getirme ihtiyacı duyduğu düşünülebilir. Çünkü şair, Benî Ümeyye'nin tezin-den hareketle konuyu işlemekte ve aklî delillerle onların bu tezini çürüt-meye çalışmaktadır. Şu kadar var ki konuya Benî Hâşim açısından bakılacak olursa, bu ailenin çok önceden hilafette hak sahibi olduklarını iddia ettiklerini ve Hz. Peygamber'in varisleri olduklarını savunduklarını da söylememiz gerekir. Hz. Peygamber'in vefatından hemen sonra, daha halifelik meselesi ortaya çıktığı sıralarda Benî Hâşim'in bu fikre sahip ol-duğu anlaşılmaktadır. Nitekim Hz. Ali'nin, altı aylık bir gecikme ile Hz. Ebû Bekir'e biat ederken söylediği şu sözler bu kanaati teyid etmektedir: "Bizim sana biat etmeyişimiz senin faziletini inkar ettiğimizden ve Allah'ın sana ihsan ettiği hayrı kıskandığımızdan değildir. Biz bu vazife-nin bizim hakkımız olduğunu ve sizin bunu keyfi bir şekilde ve baskı yo-luyla elimizden aldığınızı düşünüyorduk"⁶⁷. Keza Hz. Hüseyin de Kerbelâ öncesinde, Mekke'den Kûfe'ye hareket etmeden evvel Basra halkına yaz-dığı mektupta kendilerinin Rasûlullah'ın ehli, yakınları, vasîleri ve vârisleri olduklarını ve onun makamında en fazla kendilerinin hak sahibi olduklarını ifade etmiştir.⁶⁸

SONUÇ

Arap şiirinin önemli ölçüde geliştiği Emevîler devrinde yaşamış, ha-yatı ve şiirleri üzerinde ülkemizde, bildiğimiz kadarıyla, bugüne kadar herhangi bir müstakil araştırma yapılmamış bir şair olan Kümeyt b. Zeyd el-Esedî'nin hayatı ve Hâşimiyyât'ı üzerinde İslâm tarihi ve kültürü açı-sından yapmış olduğumuz bu çalışmamızda varmış olduğumuz sonuçları şu şekilde özetlememiz mümkündür:

Kümeyt b. Zeyd, Arap diline hakim, iyi bir tahsil görmüş, Kur'an-ı Kerim'i hifzetmiş, muallim, neseb alimi, hadis ve şiir ravisi olan bir şair-dir. Sahip olduğu bilgileri, yaşadığı olayları ve Benî Ümeyye'nin icraatla-rını başarılı şekilde tasvir ettiği ve şiire aktardığı görülmektedir. Şair, şiir-lerinde aklî ve naklî deliller kullanmış, belli bir fikre tahsis ettiği uzun kasideler inşâd ederek, Arap şiirine yeni bir tarz getirmiştir. Kümeyt'te "vasiyyet" fikri, hilâfetin Benî Hâşim'e miras olarak intikal ettiği ve "ta-kiyye" gibi Şîa'nın görüşleri ile uyuşan ve Ehl-i Sünnet'in görüşlerine ise zıt olan bazı fikirler bulunmakla beraber, onda aşırı fikirler mevcut de ğildir. Bazı fikirleri de Zeyd b. Ali ve Zeydiyye mezhebi ile uyuşmakla bir-likte, tamamen bu mezhebin sözcüsü olduğunu söylemek de mümkün de ğildir. O, devrinde, Benî Hâşim'i öven ve Benî Ümeyye'nin yerine bu ailenin iktidara gelmesi gerektiğini savunan bir şairdir.

Kümeyt Emevîler devri olaylarını tek tek zikretmemekle beraber, şiir üslubu içerisinde bu dönemin genel karakterini çok başarılı bir şekilde or-

67. et-Taberî, *Târîhu'l-Ümem ve'l-Mülûk*, tah. M. Ebû'l-Fazl İbrahim, Beyrut trz., III, 208; Fiğlalı, *Çağımızda İtikâdî İslâm Mezhepleri*, 34.

68. et-Taberî, V, 357.

taya koymuştur. Benî Ümeyye'yi zemmederken, hayalinden birtakım suçlar ihdas ederek onları zemmetme yoluna gitmemekte, diğer kaynakların verdiği malumat çerçevesinde, vâkıalarla uyuşan tasvirler yapmaktadır. Benî Hâşim'i överken de mutedil bir çizgide kaldığı ve bu ailenin fertlerini aşırı sıfatlarla övmediği, özellikle dikkat çekicidir. Abbas ve oğullarından bahsettiği birkaç beyitin ihtiyatla karşılanması dışında, genellikle şiirlerinin sıhhatinden şüphe edilmemektedir. Hilâfet meselesini ele alırken, imametin Kureyşliliğiyle ilgili sözü, Hz. Peygamber'in hadisi olarak zikretmemekte, bir başka ifadeyle, hilâfeti Hz. Peygamber'in dilinden Kureyş'e nisbet etmemektedir. Bundan dolayı, "Halifeler Kureyştendir" hadisinin sıhhati tartışılırken, Kümeyt'in Hâşimiyât'ının gözden uzak bulundurulmaması gerektiği kanaatindeyiz.

Son olarak ifade etmemiz gerekir ki Kümeyt, şiiriyle, ilmiyle, siyâsî faaliyetleriyle ve şiirinde işlediği konularla İslâm tarihinde önemli bir şahsiyettir. İslâm'ın ilk dönemlerinde yaşamış, düşünce ve siyaset tarihimizin önemli olaylarına Hâşimiyât'ı ile açıklık getirmiş olan şairin, İslâm tarihi araştırmacılarınca ihmal edilmemesi gerekmektedir. Bu bakımdan Kümeyt'in ve onun çağında yaşamış şairlerin tarihî açıdan araştırılması gerektiği ve şiirlerinin de çok önemli bir tarih malzemesi olduğu kanaatindeyiz. Biz bu çalışmamızla bu yolda yapılacak araştırmalara bir başlangıç yaptığımız ve ileride Kümeyt üzerinde başka açılardan yapılacak araştırmalara faydalı olabilecek malzemenin bir kısmını ortaya koyduğumuz inancındayız.